ПОЛИТИКИН ЗАБАВНИК

Година XXII — Број 431
Субота, 2 април 1960 год.

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

ФЛАШ ГОРДОН

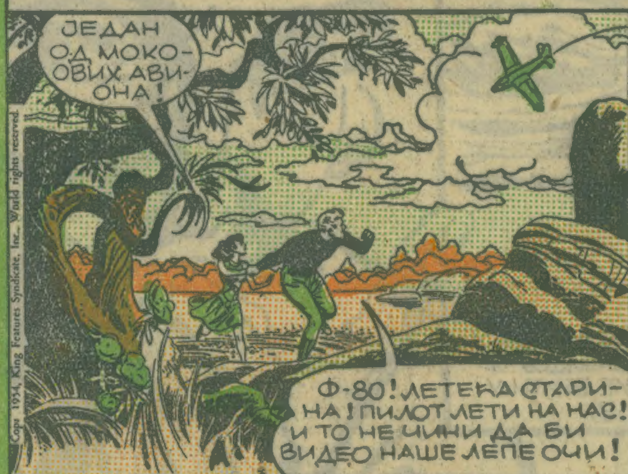

У ОВОМ БРОЈУ:

Т — 6/60

ЊИХОВ хлеб насушни...

Само једна трећина свих људи на свету имају прави хлеб на својим трпезама. Више од половине човечанства припада такозваним „једачима каше", јер је њихова основна храна, њихов хлеб, уствари каша, кувано семење или куване кртоле.

Каша је, уосталом, старија од хлеба. Номади који су се са својим животињама селили с места на место тражећи бољу испашу и успут скупљали семење разних дивљих трава, јели су, као данас ми хлеб, зрневље скувано или испечено на огњишту и претворено у прах који се мешао с водом. Касније, кад су се стално настанили на једном месту и почели да обрађују земљу, људи су и даље јели кашу. Тај обичај задржао се до данас готово код свих изразито земљорадничких народа, бар што се тиче јутарњег оброка. Тако Шкотланђани имају свој чувени „пориџ" — овсену кашу, а Тиролци свој „талген".

У Горњој Италији, например, радни дан у сеоским кућама почиње припремањем кукурузне каше која се, још топла, изручи на велику даску, а онда дебелим канапом подели на „порције". Ова „палента", — како Италијани зову своју златножуту кукурузну кашу — једе се с топлим или хладним млеком, с кафом, с вином или месом, уместо хлеба.

У Румунији сличну кашу од кукурузног брашна називају „мамаљига" и она у потпуности замењује хлеб. Хладну мамаљигу сељаци носе кад пођу на њиву и једу је уз сланину или овчији сир.

У аустриском делу Швајцарске кашу од кукурузног брашна, која се углавном једе ујутру и увече, називају „турци", јер је кукуруз у ове крајеве дошао преко Турске.

На Тибету, где становници на оскудном земљишту гаје једну врсту жита коју називају „на", каша је такође главна храна. Кад се увече чланови породице окупе у свом шатору, домаћица на малом огњишту слепљеном од иловаче припрема чај. Нама овај напитак вероватно не би пријао јер се у шоље с веома тамним чајем, по коме пливају груби, набубрели листићи, додаје још млеко од јака, мало, узето међу прстима — со де, и на крају масло справљено од млека јака. Кад укућани испију половину — а напитак се пије полако и са уживањем — пружају своје посуде домаћици и тада долази „круна" вечере: припремање „цанпаса".

Још рано изјутра домаћица је испржила на ватри дневну порцију семена „наа" и иситнила га у ручном млину. Од тог брашна сваки укућанин добије у своју, до пола испијену шољу чаја по једну пуну шаку, а одозго још мало сувог посног сира сличног урди. Умешности сваког појединог члана породице препушта се тада да од чаја, брашна и сира начини кобасицу која се једе у малим залогајима.

Меланежани и други становници тропских области ваде свој „хлеб насушни" из стабла једне палме која расте на обалама прашумских река. Пре него што палма развије своје листове, домороци је обарају јер је тада њено дебело стабло пуно чврсте, беле и слатке сржи коју они зову „сагу". Срж се пере у великим кацама и затим сеје кроз сита исплетена од гранчица. Добијено брашно меша се с водом па се кува или се тесто пече заједно с разним додацима и зачинима.

Индијанска племена са Антилских Острва живе од једне веома отровне биљке. Још у прадавна времена Индијанци су међу безбројним растињем тропских дивљина открили биљку манихот, неку врсту млечике која као и остале биљке из овог рода садржи као жуч горак млечни сок. Примамљива је била могућност да се кртоласто корење ове биљке, слично кртолама цвећа далије, употреби као храна јер је велико и тешко чак и до шест килограма, а усто се лако скупља и брзо поново расте. Али, најпре је морао бити нађен начин да се отров из њега отстрани. Наиме, ако се свеже кртоле ставе у воду и кувају ствара се једињење које садржи отровну цијановодоничну киселину. Ко зна колико је људи настрадало пре него што је била пронађена нека врста каце исплетене од прућа у којој се кртоле издробе, а затим из њих исцеди отровни сок.

„Морски гусар њеног величанства", како су својевремено називали Франсиса Дрејка, приредио је 4 априла 1581 године велику гозбу на којој је послужено специјално јело означено на јеловнику као „батате". Мада се у многим књигама може прочитати да је Франсис Дрејк својим гостима изнео тада на трпезу кромпир, то је уствари био слатки кромпир, тропско растиње, које се код нас може узгајати само у стакленим баштама. Домороцима Западне Индије „батате" и данас претставља „хлеб насушни", јер им је он главна храна.

НАЈСКУПЉА ОЛИМПИЈАДА

Зимска олимпијада у Скво Валију је завршена, а рачуни кажу да је она досад била најскупља. На клизачком стадиону, за изградњу 18.500 места и крова на принципу висећег моста без стубова, утрошено је 1.200 тона челика, а трошкови су износили 15 милиона марака. Уређаји за прављење леда на стадиону били би довољни за 5.000 кућних фрижидера. Све у свему, олимписке игре у Скво Валију су стајале 20 милиона долара.

КАМИЛА СА ЧЕТИРИ ГРБЕ

Град Ходеид са пристаништем на Црвеном Мору на југозападном делу Арабиског Полуострва, познат је по извозу кафе а од пре извесног времена и по томе што има једну камилу са четири грбе. Стара арапска легенда каже да се такво чудо рађа једном у 400 година. Срећни власник продао је камилу и добио за њу 10,000.000 динара. Цена потврђује колико је тачна стара легенда.

НИКО НИЈЕ ПОШТЕЂЕН

Лекари кажу да нико није поштеђен обичне главобоље која у 72 отсто траје један до шест часова, а појављује се највише 24 пута годишње.

Ripley's — Веровали или не!

СТАБЉИКА ПАРАДАЈЗА

ИЗРАСЛА ИЗ БЕТОНСКОГ ЗИДА У ДВОРИШТУ Х. КРАМЛИЈА У ВИЛИЈЕМСПОРТУ (САД)

ПРАМЕН КОСЕ

КОЈИ СЕ ЧУВА У АМБРОЗИЈАНСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ У МИЛАНУ ПОСЛАЛА ЈЕ У ЈЕДНОМ СЕНТИМЕНТАЛНОМ ПИСМУ НЕКОМ СВОМ ПРИЈАТЕЉУ ПОЗНАТА ТРОВАЧИЦА **ЛУКРЕЦИЈА БОРЏИЈА**

СПАСОНОСНА БУРА

БРОД НА КОМЕ СЕ НАЛАЗИЛО **9** КВЕКЕРА ДЕПОРТОВАНИХ ИЗ ЛОНДОНА НА ПРИСИЛНИ РАД НА ОСТРВО ЈАМАЈКУ, ЗАПАО ЈЕ У СТРАШНУ БУРУ, ТАКО ДА МУ ЈЕ **ЗА 75 МИЉА ДО ЛУКЕ ДИЛА ТРЕБАЛО 60 ДАНА.** У ДИЛУ ЈЕ ПОСАДА ОДБИЛА ДА НАСТАВИ ПЛОВИДБУ И КАПЕТАН ЈЕ БИО ПРИМОРАН ДА ПРОГНАНИКЕ ВРАТИ У ЛОНДОН ГДЕ ИХ ЈЕ КРАЉ ПОМИЛОВАО (1662)

У 13 ВЕКУ ИТАЛИЈАНСКИ ГРАД **БОЛОЊА** ИМАО ЈЕ **500** МИНИЈАТУРНИХ ОБЛАКОДЕРА ШТО ЈЕ ОВОМ ГРАДУ ДАВАЛО ИЗВЕСНУ СЛИЧНОСТ С ДАНАШЊИМ ЊУЈОРКОМ

ЗЕЦ

МОЖЕ ДА ГЛЕДА ПРЕКО РАМЕНА А ДА НЕ ОКРЕНЕ ГЛАВУ — АЛИ НИШТА НЕ МОЖЕ ДА ВИДИ ПРАВО ИСПРЕД СЕБЕ

ПЕНЗИЈА ЗА ШАЛУ

МИШЕЛ КВЕНТЕН ТЕЖАК ДВОРАНИН ФРАНЦУСКОГ КРАЉА ЛУЈА XV ИСПРИЧАО ЈЕ, 1725 ГОДИНЕ ЈЕДАН ВИЦ КОЈИ ЈЕ 12-ОГОДИШЊЕГ ВЛАДАРА ТОЛИКО ОДУШЕВИО ДА МУ ЈЕ ДОДЕЛИО ДОЖИВОТНУ ПЕНЗИЈУ, ИСПЛАЋИВАНУ 55 ГОДИНА. ТА ШАЛА КОШТАЛА ЈЕ ФРАНЦУСКУ ОКО **1.500 000 000** ДИНАРА

Ситно али ЗАНИМЉИВО

СВИ ЉУДСКИ ГЛАСОВИ ЗА ЈЕДАН АУТОМОБИЛ

Замислите да сто хиљада људи говоре истовремено. Енергија звучних таласа њихових гласова, ако би се претворила у електричну, била би толико мала да би се њоме једва запалила мала сијалица џепне батериске лампе. Снага истовременог говора свих људи на свету једва да би била већа од снаге једног аутомобила типа „Москвич".

МАТЕРИЈА У СВЕМИРУ

У међугалактичким пространствима свемира, далеко од гасних скупина и облака космичке прашине, на 15 до 16 кубних сантиметара простора долази свега један молекул материје.

ЧОВЕК У ПЕЋИ

Једно време многи циркуси у свету имали су на својим програмима и овакву атракцију: човек улази у велику загрејану пећ држећи у руци комад сировог меса. После извесног времена он неозлеђен излази из пећи, док је месо у његовој руци печено. Године 1828, у Лондону је, у присуству научника, познати мађионичар Худини издржао у таквој једној пећи температуру од 102 Целзијусова степена. Мађионичар Чаберд изводио је ову тачку 1867 године и подносио је температуру од 193 степена. Кад је он у самој пећи дувао на термометар, живин стуб је падао.

Тајна ових мађионичара састојала се уствари у једној природној појави: обилном знојењу. Испаравајући, зној штити организам од претераног загревања. За време научних опита вршених последњих година утврђено је да човек у лаком оделу може, додуше кратко време, да издржи температуру од 200 Целзијусових степени, а у оделу од густе тканине чак и до 260 степени.

МИРИС И МОЛЕКУЛИ

Мирис је чврсто повезан с грађом молекула. Ако у прстен такозваних цикличких органских једињења улази пет угљеникових атома, онда материја има мирис горког бадема; са 6 атома мирише на метвицу, од 7—9 на камфор; од 10—13 на кедар; од 14—15 на мошус. При даљем повећавању броја угљеникових атома мирис слаби и најзад сасвим ишчезава.

Заборавни »мајстор« памћења

Када се судија Беверли Буш појавио на катедри колеџа у америчком граду Мемфису да би одржао предавање о вежбама којима се може побољшати памћење, тек тада се сетио да је дошао читаву седмицу пре заказаног рока.

ПАЈА ПАТАК
by Walt Disney

БРРР! ДЕСЕТ ИСПОД НУЛЕ!
ДРОГЕ
ДА ПОЖУРИМ КУЋИ... ДОК СЕ НЕ СМРЗНЕМ!
ОБЛАКОДЕР „РАЈ"
АХ! НАЈЗАД КОД КУЋЕ!
СТАН 405
ОКРЕНИ РАДИЈАТОР НА ТОПЛО, ГАЈО! СМРЗ'О САМ СЕ!
ОТВОРЕН ЈЕ ДО КРАЈА, УЈКА ПАЈО!
ДОБРО! ДАЈ МИ ОНДА ЧЕКИЋ!
ОВА ЛУПА ЋЕ ОПОМЕНУТИ НАСТОЈНИКА НА ЊЕГОВУ ДУЖНОСТ!
КЛАНГ! КЛАНГ!
ДА Л' ЈЕ ТОПЛИЈИ?
ЈОК!
ХЛАДАН ЈЕ К'О ЛЕД... А НАСТОЈНИК НАС МОЖДА НЕ ЧУЈЕ!
ХМ... ОНДА ДОНЕСИ ФРАНЦУСКИ КЉУЧ!
НАСТОЈНИК
КЛАНГ! КЛАНГ!

ПОСЛОВИЦЕ КАФРА

Рибу ћеш најлакше уловити у плићаку.

Ни врач не може иситнити просо језиком.

Жену, која има мало посла, не научи памети ни бамбусов штап.

У крошњи дрвета никад се не одмарај на сухој грани.

Ако слон згази мрава, ниједан га мрав неће осветити.

ТУНЕЛИ НИСУ ДЕЛО МОДЕРНЕ ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ

И старе цивилизације су знале за тунеле и користи од њих. У старом Вавилону био је прокопан тунел испод Еуфрата дуг 900, широк 3,6 и висок 4,5 метра. Римљани су такође умели да копају тунеле. Приликом исушивања језера Фучинија подземним тунелом дугим преко 5,5 километара одвели су воду у море. На овим радовима је било упослено 30.000 људи. Римљани су такође изградили велики тунел за довод свеже воде. Алат и сва средства за копање тунела били су веома примитивни. Служило се углавном чекићем, длетом и лопатама.

Требало је да прођу столећа па да техника својим машинама замени људску радну снагу и у копању тунела. Французи су први искористили експлозив за прокопавање тунела, а Енглези су први међу модерним народима изградили један подводни тунел испод Темзе.

КАДА ВИДИМО ДУГУ

Дуга настаје услед преламања сунчевих зрака кроз капљице воде. Стручњаци кажу: „Дугу коју видиш цела је твоја" и то зато што је сваки човек макар се налазио и у групи, види увек мало друкчије јер је гледа под различитим углом.

У ДОМУ античких Грка

Један од добрих познавалаца старе јелинске културе професор Сорбоне Робер Фласељер објавио је у издању Ашет дело „Свакодневни живот у античкој Грчкој". Опис куће и домаћинства претставља изванредно занимљив документ о животу грађана једне од најкултурнијих земаља Старог века.

Споменици и монументалне грађевине Акропоља у Атини, у Агори, паркови ван града, гимназије, Академија, Киносарга и Лицеј, будили су одувек искрено дивљење посетилаца.

То се међутим не би могло рећи за атинске улице изузев „дромоса" и улице Трепид. Све су биле кратке, узане, кривудаве, са страћарама дуж обе стране. Од њих наравно треба разликовати отмене квартове као што је био Скамбонидај где су становали богаташи. У народним квартовима Керамик, Колитос и Мелит, људи су се према својим занимањима концентрисали по улицама а све радње исте врсте у Агори налазиле су се на једном месту. Кварт керамик носи име по грнчарима који су га настањивали, у другом делу града су били столари, у трећем кожари, затим продавци меса, трговци рибом и други. Ова традиција се брижљиво чувала тако да и у данашњој Атини постоји улица ковача, калдрмџија и сличне.

Ево како један путник из III века наше ере описује део Атине који је обухватао четири петине града:

„Атина је врло сува, без воде, а врло старе улице су лоше трасиране. Странац који би се у њој ненадно обрео не би никад поверовао да су се ту родили и живели чувени Атињани".

Грци су били врло религиозни и храмови Акропоља које је саградио још Перикле и портике као и општинске зграде саграђене у Агори, до те мере су одушевљавале Атињане и годиле њиховом националном поносу да су крај њих проводили многе лепе дане у години. Гесло „ништа сувишно" које је столећима важило за легендарну скромност античких Грка у свакодневном животу, није се могло применити и на њихове јавне грађевине и религиозне споменике.

Атинске улице никад нису биле праве већ су задржавале природан облик брда и долина на којима су усечене. Њихова ширина се често мењала а зграде су сваких стотинак метара штрчале и реметиле поредак. Кишница која се није користила за цистерне сливале се по улицама а улична канализација замењена је тек у IV веку подземним цевима.

У Атини улице нису биле поплочане и у кишним периодима оне су се брзо претварале у каљугу. Стога није чудо што су често избијале заразе и епидемије. За време једне епидемије куге 429 године пре наше ере умро је и Перикле. Улице нису биле осветљене.

Многе атинске куће ако нису биле импровизоване пећине у дубини стена, задњим зидом су се ослањале на стене и природно камено залеђе. Око ових троглодитских станишта грађани су правили дубоке цистерне.

У народним квартовима у већини су биле мале, приземне куће са две до три просторије. У ретким случајевима, до просторија на спрату доспевало се спољним дрвеним степеницама. Те мансарде су се издавале сиромашним сељацима или странцима тек да би имали кров над главом. Зидови кућа су били од дрвета, непечене цигле или шљунка везаног раскквашеном земљом. Такве зидове је лако било пробушити па се крадљивци нису трудили да проваљују врата или прозоре већ су као кртице рили зидове и кроз њих улазили у куће. Зато су их Атињани називали „тојшорихои" што на нашем језику значи „пробијачи зидова". Један чувени атински крадљивац кога су звали „човек од челика" потсмевао се Демостену што своје говоре пише ноћу. На то му је славни говорник одговорио:

— Знам да ти сметам што ноћу држим упаљену светиљку. Али Атињани не треба да се чуде због учесталих крађа кад су крадљивци од „челика" а зидови њихових кућа од земље.

Из Плутархових списа се види да су се врата на атинским кућама отварала према улици тако да су се она увек морала снажно залупити да не би сметала пролазницима. Место кровова на зградама су биле терасе а куће углавном нису имале прозора. На онима које су их имале прозори су били врло мали, налик на бродска окна али не застакљени пошто Грци нису знали за прозорско стакло. Уместо њега су стављали непрозирне материје.

Када закупци нису плаћали кирију станодавци су предузимали енергичне мере: скидали су врата са кућа, црепове са тераса и спречавали приступ бунарима. Овима тада није ништа друго остајало него да се придруже многобројним атинским бескућницима.

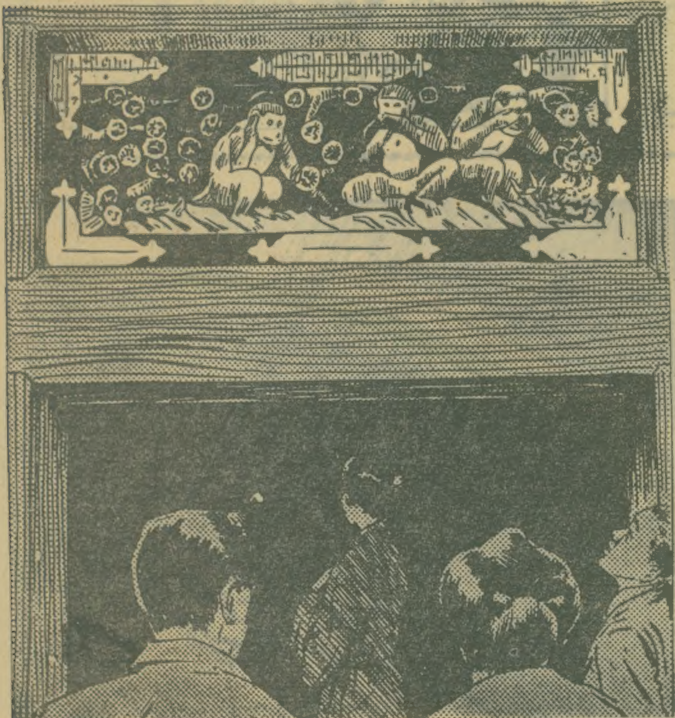
Атињани су кували јело напољу, на бразерима, као што се то и данас чини у многим грчким селима. Пре четврт века у грчким кућама није било кухиња. Људи су палили ватру напољу и уносили у собе само добро распаљени жар од дрвета и угља да им се у просторијама не би сувише димило. Пошто није било оџака дим је излазио кроз прозоре или кроз отвор на крову. Отвори за дим су се некипут правили и у зидовима, непосредно испод таванице. Керамички димњаци „капнодоке" појавили су се знатно касније.

Према Ксенофоновој процени у Атини је тада било око 10.000 кућа од којих су преко 90 отсто биле праве страћаре. Није остало никаквих трагова од атинских господских кућа али су ископине на Олимпу у северној Грчкој и на острву Делос у Јегејском Мору откриле како су изгледала оваква здања. Биле су четвртасте а собе нису гледале на улицу већ на унутрашњу портику. Ове отмене куће имале су дворану украшену мозаиком за банкете (андрон), дневну собу (диаитетерион), трпезарију (ојкс) која је била у вези са купатилом и кухињом а на првом спрату су се налазиле брачна соба (таламос), соба за жене (гинецеја) и просторија за робове. И у овим кућама је дим излазио кроз отворе на крову и Демостен помиње случај једног дужника који је пред извршиоцима умакао кроз отвор на крову и склонио се код суседа.

Све до IV века собе су биле само окречене а касније су се све чешће у перистилу почели појављивати мозаик, таписерије и чипка а таванице су се почеле украшавати.

У собама су се налазили кревети, столови, столице као и ковчези у којима су Грци чували драгоцености и одело. Ноћу су Грци свлачили капут и појас али пошто нису знали за спаваће кошуље спавали су у дневној туници. Кревети су били као дрвени рамови без федера а уместо душека користиле су се тршчане асуре. Имали су јастуке и покриваче али нису употребљавали чаршаве. Лети се спавало на терасама.

Чистоћа у античкој Грчкој није била на завидном степену, па су се шириле свакојаке заразе и болештине. Лична хигијена била је привилегија само имућнијих грађана.

ТРИ МАЈМУНА

„Мајмуни који не чују зло, не говоре зло и не могу да виде зло" били су израђени у дуборезу изнад врата у једном светилишту јапанског места Нико. Дуборесци из 17 века, откад потиче тај рад, израдили су мајмуне по узору на оне који су живели у њиховој околини. Касније је та композиција постала популарна, па је преко Кине доспела у цео свет.

ЧУДА АНТАРКТИКА

Правац Арктик. Почетком сваког марта над снежним равницама Антарктика узлећу јата птица скуа и крећу ка далеком Арктику. У то време на Антарктику наступа поларна ноћ коју ове птице проводе.., при светлости поларног дана на Северу. Идуће године, заједно са сунцем, оне ће се вратити на Антарктик. Симболично речено, ове птице на тај начин никад не виде залазак сунца.

Једну од ових поларних птица-селица ухватили су 4 фебруара чланови посаде научно-истраживачког брода „Иван Носенко". Птица је имала на нози прстен који јој је био стављен 28 маја 1958 године у близини Копенхагена. Растојање од Копенхагена до места где је била ухваћена износи у правој линији више од 16.000 километара. На тај начин птица за 24 сата прелети просечно више од 80 километара.

Каква је то шала? Ипак, није шала: на Антарктику се гаји поврће. За време лета количина сунчане топлоте није на Антарктику ништа мања него, например, у Ташкенту. Али, 92% те топлоте снежна капа Антарктика одбија натраг у свемир. Совјетски поларни истраживачи донели су са собом сандуке напуњене земљом и у њима гаје поврће које дозрева као и обично.

Шумски пожари. На овом хладном континенту, где средња дебљина леденог покривача износи више од једног километра, недалеко од обале постоје — оазе. На истуреним стенама, окружена понекад ледом који се никад не топи, издвајају се зелена острвца где расте маховина и где се понекад, додуше ретко, срећу минијатурне „шуме" од разгранатих лишајева, чија висина не прелази неколико сантиметара. Ваздух је ту толико сув да је довољно из непажње бацити неугашену шибицу па да у правом смислу речи букне „шумски пожар".

Јаслице. У близини совјетске антарктичке базе „Мирниј" налази се колонија царских пингвина. По најсуровијој зими, средином јула излегу се младунци. Још сасвим слаби, без перја, птићи су углавном препуштени бризи „очева". Младунци проводе време на очевим „шапама" где се греју испод нарочитог кожног набора који му виси с трбуха. Ако мајка закасни и не врати се на време из лова с храном, нарочите жлезде које мужјак има прерађују његову маст у белу масу сличну млечној павлаци и отац је ставља својим кљуном у њихове кљуниће. Тог „птичјег млека" има довољно да се птић одржи у животу до мајчиног повратка. Совјетски поларници називају овакве колоније пингвина — јаслама.

Антарктички музеј. На леденом континенту постоје „гробља" туљана, морских слонова, пингвина, буревесника и других птица које леже на површини голих стена. Иако су ту пролежале стотине, па и хиљаде година, животиње изгледају као живе. Њихова необична очуваност објашњава се потпуним отсуством бактерија, црви и инсеката, који би могли да их расточе. Поред тога, лети је ваздух толико сув да се угинуле животиње невероватно брзо осуше и претварају у мумије.

Бели стубови. Фебруара месеца 1958 године истраживачки брод „Об" налазио се на Антарктику крај острва Диксона (острво са истим именом постоји и на Арктику). На отприлике шест километара од брода посада је приметила појаву која иначе прати циклоне. Био је то низ снежних стубова који су се кретали. Први, највећи, дизао се читав километар изнад снежне пустиње. За њим, као да га јуре, кретали су се мањи и полако стапали с „предводником". Брзина ветра у то време није прелазила шеснаест километара у секунди.

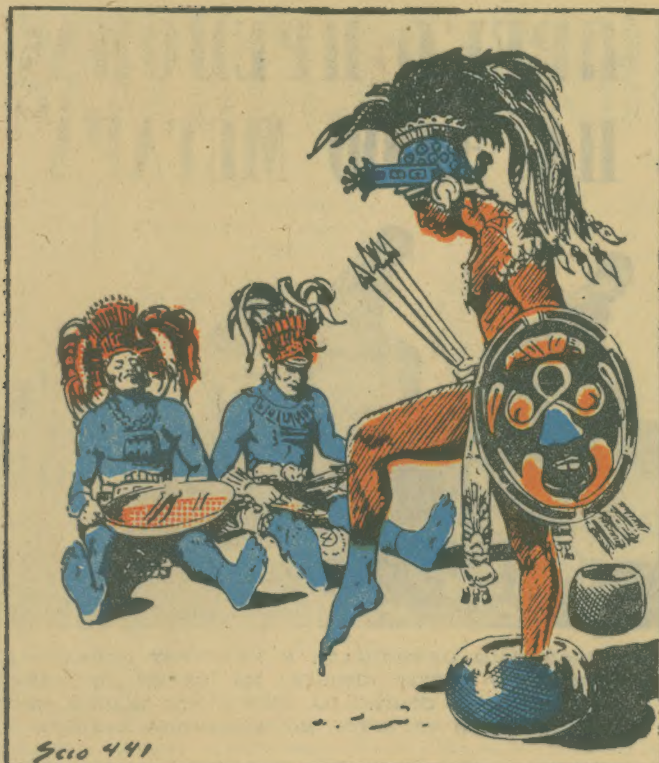
Нисмо стаклене! Сликар је мало претерао: белокрвне антарктичке штуке нису баш толико провидне да би човек помислио да су стаклене. Ипак, оне не личе на обичне рибе. Њихова крв не садржи ни хемоглобин ни црвена крвна зрнца. Кад их распорите из њих место крви тече безбојна течност.

Снежни гејзири. Са центра Антарктика клизе на све стране џиновски глечери с просечном брзином од једног метра у 24 часа. При кретању леда образују се огромне пукотине покривене местимично снежним „мостићима".

У дубоким пукотинама настају снежни гејзири. Наиме, на једном крају ветар нагони у пукотину снежну прашину, а на другом крају избацује је огромном снагом, и то у облику џиновских белих фонтана.

Изложба архитектуре. У обалским крајевима Антарктика често се наилази на мање скупине планинских заобљених узвишења најнеобичнијих облика. Добија се утисак да су то зидови какве тврђаве, дворца, куле и замкова. Та „чуда архитектуре" дело су ветрова и снега који на ниским температурама постаје изванредно тврд. Снег ношен ветром, који понекад достиже брзину од 90 метара у секунди, „ваја" стене дајући им најразличитије облике.

НИКАД ТЕСНЕ

Када Индијанцу из племена Маја затребају ципеле он једноставно оде до првог каучуковог дрвета... и дође до пара ципела. У течност коју дрво излучује — сирову гуму — стави ноге онолико пута колико би желео да ципеле буду „дебеле" и тако сам себи произведе „пасент" обућу. Овако се радило много пре но што је Колумбо открио Америку.

СРЕЋАН ЧОВЕК

После 13 дана боравка у Агадиру певач Дарио Морено отпутовао је у Казабланку да би оданде лакше добио телефонску везу с Паризом. Неколико часова затим земљотрес је уништио хотел у коме је он становао. Дарио Морено је исто тако имао среће и у Фрежису — отишао је оданде увече, опет неколико часова пре него што је наступила катастрофа.

ЦЕНА ГОВОРИ...

Један љубитељ слика пре него што је купио Пикасову слику „Мајка и дете" запита га да ли је то заиста његово дело.

— Цена од 185.000 долара колико тражим, — рече Пикасо — најречитије говори о томе.

ДИОГЕН II

Берлинац Франц Камински сам себе је назвао „Диогеном II". Годинама је живео у великом пивском бурету, али не на једном месту. Мотоциклом, за који је било привезано буре, прокрстарио је целу Европу. Ни у својој 58 години није се скрасио и можда не би ни после да код места Шоткерау, 30 километара од Беча, није доживео судар у коме је погинуо.

РЕТКА СЦЕНА

Шта раде ови слонови на слици нико не зна, али је ово свакако занимљива и веома ретка сцена у природи, заправо у једном зоолошком врту. Фоторепортер је наперио свој апарат и шкљоцнуо, а слици је дао име: „Пољубац".

»МРТВАЧКИ БРОД« ЋЕ ИСПЛОВИТИ

Један стари брод, већ годинама ван саобраћаја, неколико недеља се сада налази у килској луци. На палуби овог брода „Август Петерс" од 996 бруто регистарских тона, лежи 28.000 граната напуњених отровним гасом. Оне су све добро цементиране и брод треба ускоро да заплови и у дубоки Атлантик сручи свој опасан товар.

На броду су спроведене мере безбедности. Поред бројних стража ту се налазе канаринци, мишеви, скакавци који веома брзо реагују и на најмање количине гаса, нарочито отровног као што је „табун" којим су ове бомбе напуњене. Довољан је један милиграм табун гаса који делује преко плућа, да изазове смрт човека.

Три месеца су рониоци из једне олупине у Источном Мору извлачили 28.000 граната. Претила је опасност да дође до ланчане експлозије граната што би угрозило читав крај. По наређењу савезника, ове гранате су после Другог светског рата биле потопљене у Источном Мору.

Још од новембра месеца прошле године смртоносне гранате се налазе на „Август Петерсу", али поморске власти за пловидбу каналом у Северном Мору нису дозвољавале да брод прође за Атлантик. Тек после одобрења данских власти „Мртвачки брод", како је назван, са црвеним заставама и светлима, као знацима за опасност, моћи ће да исплови из килског пристаништа и свој опасни терет зацементиран у дебелим сандуцима изручи у океан негде крај Канарских Острва. Али његово опасно путешествије тиме није завршено. Потребно је уклонити још 40.000 оваквих граната.

Изабрано место за атерирање на Месецу

Геолози у служби америчке владе почели су да проучавају површину Месеца и истражују најпогодније место где би човек атерирао када тамо стигне на својим моћним ракетама. Према мишљењу једног од њих најпогодније место је Теофилус кратер.

ОН ЈЕ БИО ПРВИ?

Канађанин Обри Фесенден, који је раније радио код Томаса Едисона, сматра се да је био први човек чији је глас емитован преко радија могао да се чује. Децембра 1906 године он је пустио на грамофону композицију Хендела „Ларго", отсвирао један комад од Гуноа на својој виолини и отпевао неку песму. „Програм" су хватали сви бродови који су имали Фесенденов радиопријемник.

Сва сремска села била су још и у 18 веку под властелом, јер је и сва земља била њихова. Народ је тешко живео. На многе жалбе и притужбе из свих крајева Срема, гроф Ковенхилер, као војни заповедник славонског генералата и један од организатора Војне границе, обишао је све славонске крајеве и известио Ратни савет у Бечу да је „ова земља напуштена, јер се о благостању и напретку царској кући тако одане рацке нације нико не брине“.

Народ је био исцрпен давањем властелинским арендаторима и коморским чиновницима, вишим и нижим, чак и пандурима. Зато се бунио, бежао у хајдуке и селио преко Саве, јер је живот под Турцима често био сношљивији него под аустриским властима.

После овога, издао је цар 22 маја 1737 године закон, звани „Урбар“, у 14 тачака, којим су одређени односи између кметова и властелина. Али он је донео слабу корист сељацима. Спахије и њихови чиновници радили су исто што и пре његовог прокламовања. Опет је дошло до побуна, и цар је тек 1756 године издао нови Урбаријални закон.

КАКО СЕ ЖИВЕЛО У ВОЈНОЈ КРАЈИНИ

За то време уређивана је Војна крајина („Граница“). Започето одмах после Карловачког мира, који је склопљен 26 јануара 1669 године између Аустрије и Турске, коначно уређење завршено је тек 1750 године. Војна граница („Крајина“) протезала се дуж целе границе између Аустрије и Турске — од мора до Земуна и била подељена на 11 пуковнија (регименти) а свака на 12 сатнија (компанија). Села су сада добила повољнији положај, јер су се ослободила властелинске самовоље.

Граничари су били војни обвезници (нерегуларна војска) и у свако доба морали су бити спремни да се одазову војном позиву. Одевали су се сами, али униформу нису смели да носе кад нису у служби. За чување униформе сваки граничар је морао да има у кући орман, а свака породица је као награду добијала од пуковније за своје издржавање по 15 јутара оранице и 12 откоса ливаде, огрев и со. Они који су служили као коњаници имали су једно јутро оранице више.

Војник је служио шест недеља у „кумпанији“, три године је био сваког дана под неком службом у селу и околини, а после се звао „папулац“ и имао је код себе „царску пушку“.

У граници је све било уређено по војнички: и управа и судови. По селима и у атару ред су одржавали пандури са својим старешином „харам башом“. Касније су се они звали „сережани“ и „четници“ и као ознаку носили су „нацак“. У сваком селу била је сазидана општинска кућа „стражара“, или, како се у народу звала „стража“. Ту је увек дежурао по један човек, називан „обданичар“. Кад је био на дужности и он је носио „нацак“.

Наређења виших власти читана су недељом, после службе у цркви. Али ако у селу није било храма, наредбе су читане после подне. Обданичар би зашао кроз село и викао: „На заповед“. Сви људи су онда полазили ка стражари где им је сеоски старешина или неки други претставник власти, читао са доксата (који је морала да има свака стражара) наређења и обавештења.

При уређивању Војне крајине власти су прво градиле друмове и уз њих садиле дрвеће, — највише липе, јабланове и дудове, — и копале шанчеве. Тако је настала и песма коју су стари граничари певали.

„Еј, бог убио ко је наредио
Да се друмом дудови посаде,
Да мој драги за дулове зајде,
За дудове и за јаблановe“.

Војни заповедници су наређивали да се куће зидају у „редовима“, на одређеном месту, а не раштркано по атару, где ко хоће. Тако су постала ушорена села. Утицали су они такође и на живот и обичаје народа: да се пости пред верске празнике, забрањивали да се момци и девојке виђају на улици кад падне мрак; бранили да се псује вера, душа, закон, свећа и друго, јер, „кога власт чује биће шибан“; наређивали да куће буду облепљене и споља и изнутра блатом, да се сазидају димњаци итд.

У „граници“ се свако домаћинство звало „задруга“, а најстарији мушкарац био је њен старешина. Уколико је у задрузи владала неслога због чега је морала да се дели, сваки члан, па и најмлађи, тек рођено дете, добијао је једнак део. Ако би задруга остала на мушкарцу чија породица није била у стању да обрађује то имање, он би доводио у задругу неку другу породицу и „списао“ је као задругара. Тај „списанац“ примао је у старија времена и презиме задруге у коју је ушао, а своје одбацивао. Ако би се усвојила жена без деце, она се звала „наранкиња“.

Седмог августа 1807 године изишао је за граничаре закон о регулисању њихове имовине. По њему је сваки граничар морао да има основно имање, звано „штамгут“, које се није могло ни задужити ни отуђити. То је, у ствари, била „царска земља“ коју је граничар само уживао. Али он је могао и да стекне имање које се звало „иберланд“ и пошто је било потпуно његово власништво, према потреби, могао је и да га продаје и прикупљује. Такво стање владало је све до 10 јула 1848 године када је краљевим манифестом проглашено да сва земља коју граничари уживају, дакле и „штамгут“, постаје њихова својина.

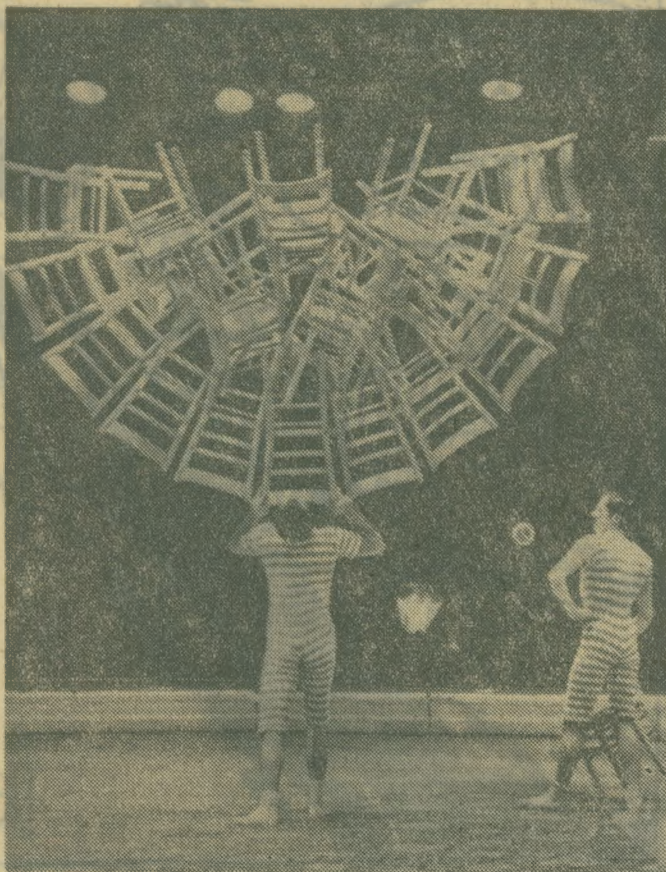
Како је временом Аустрија јачала, а Турска слабила, није више била потребна Војна крајина, па је 1 октобра 1873 године она укинута („развојачена“) и уведена цивилна власт. Одмах је забрањено и слободно сађење дувана, за чим су сељаци много жалили, као и слободно печење ракије.

Сви они који су живели и служили у селима за време Војне крајине задржали су и даље право на бесплатан огрев, со из државних солара, грађу за кућу и друге зграде и слободну испашу у шуми и на пашњацима. Због тога су се они звали „правоужитници“ а насељеници после 1873 године нису стицали те повластице.

ГНЕЗДО У УСТИМА

Неки претставници из породице сомова (Siluridae) на пример из рода Felichthys чувају оплођену икру у устима. Тако се у устима женке или мужјака развија икра. Боља заштита свакако није могућна. Икра остаје у устима све до момента изласка млађа из јајне опне. Врло често млађ који се развија на овај начин тражи и после заштиту у устима родитеља када запрете какве опасности.

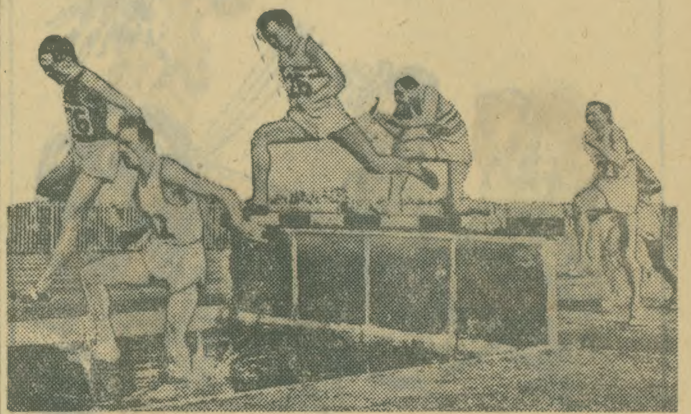
Родитељ само отвори уста и „деца“ за тили час улете у склониште. Кад прође опасност рибице опет изађу и пливају у ближој околини спремне да сваког часа улете поново. Тако чине све док не одрасту толико да могу самостално да се заштите од непријатеља.

НОВА ТАЧКА

Манхајмски артист Фред Лони први пут је у Манчестру извео једну нову еквилибристичку тачку. Двадесет и две столице вешто је углавио једну у другу, све заједно поставио себи на браду и неколико тренутака их држао.

ПРЕКО ПРЕПОНА НА 3.000 МЕТАРА

НА ПОСЛЕДЊОЈ ОЛИМПИЈАДИ У МЕЛБУРНУ ПОБЕДИО ЈЕ У СТИПЛ-ЧЕЗУ ЕНГЛЕЗ БРЕШЕР. НА СЛИЦИ ЈЕ МАЂАР РОСЊОИ КОЈИ ЈЕ СТИГАО НА ЦИЉ ДРУГИ ИСПРЕД РУСА РЖИШЧИНА И ЧЕТВРТОГ, НОРВЕЖАНИНА ЛАРСЕНА

Ова трка изискује од такмичара изванредну издржљивост, брзину и еластичност, одличан и тачан распоред и штедњу снаге, као и чврсту вољу и велику упорност. Препоне су високе 91,4 см а дуге 366 см. Сем тога уз седам препона на сваком кругу налази се одмах иза њих и ров с водом. Код препреке он је дубок 76 см а затим све плићи док се не изравна са тлом. Широк је 366 а дуг 400 см.

Стипл-чез је као дисциплина на олимписким играма претрпео низ измена у погледу дужине стазе. Први пут је на олимписким играма у Паризу 1900 године стаза била дуга 2.500 метара, затим је у Сент Луису она продужена на 2.590 метара, а на Олимпијади у Лондону 1908 године на 3.200 метара. Још једанпут је доцније случајно мењана дужина стазе и то на олимписким играма у Лос Анђелосу 1932 године, када су такмичари, грешком судија, претрчали један круг више. Коначно њена дужина је остала — 3.000 метара.

Једини такмичар који је два пута у овој дисциплини победио на олимписким играма био је Финац Изо-Холо и то на Олимпијади у Лос Анђелосу и у Берлину. Од олимписких игара у Паризу па до оних у Берлину, значи на четири олимпијаде, Финци су увек сигурно побеђивали у овој дисциплини и увек постављали нове олимписке рекорде. Финци су држали рекорд све до олимписких игара у Хелсинкију 1952 године када је и шести такмичар имао за осам секунди боље време од дотадашњег рекорда.

Ванредно леп доказ да олимписке игре претстављају зближење народа и манифестацију високог људског и спортског морала пружила је ова трка на олимписким играма у Мелбурну 1956 године.

Последњу препреку пред циљем Енглез Брешер је лако савладао и окренувши се да види где су му противници убедљиво стигао први на циљ. Било је то велико изненађење — за последњих двадесет година прва победа Енглеза у лакој атлетици на олимписким играма.

Још веће изненађење је наступило када су судије који стоје дуж стазе и крај препона дисквалификовали победника, због тога што је гурнуо противника пред препоном. Према одлуци судија Ларсен је био оштећен јер га је Брешер наводно намерно гурнуо.

Међутим, Ларсен је пред судијама изјавио да до гурања није ни дошло, да је додир био сасвим случајан и да тиме није уопште оштећен. Тако је Брешер „уз помоћ противника“ савладао и ову „најтежу“ препреку и освојио толико жељену златну медаљу. А Ларсен је овим часним поступком освојио симпатије публике, и уместо сребрне, добио бронзану медаљу за треће место. Племенита идеја братства и спортског духа међу такмичарима и људима целога света још једном је дошла до изражаја.

58 КАНДИДАТА

Ранији носиоци Нобелове награде за књижевност и чланови академија наука у целом свету, предложили су 58 лица као кандидате за овогодишњу Нобелову награду за књижевност. То је рекордна цифра предложених од којих комисија од 18 чланова шведске Академије наука треба да изабере добитника. Међу кандидатима нема ниједног шведског књижевника, већ дански, норвешки и фински књижевници поред оних из Азије, Америке и већине европских земаља. До јесени ће се извршити избор кандидата пошто се прегледају њихова дела. У октобру Академија наука Шведске треба да додели најбољем Нобелову награду за књижевност.

Шекспир под шлемовима

Шекспирова драма „Хенри V“ потпуно је модернизована у лондонском Мернајд позоришту. На бину се постављају топови, ровови са џаковима пуним песка, алармне сирене, челичне мреже а глумци се појављују са шлемовима као у време Другог светског рата. Ова инсценација Јулија Гернера наишла је на подршку публике али су мишљења критике подељена.

КАКО СУ ПОСТАЛА ИМЕНА

Земља робова

Друго по величини у Северној Америци полуострво ЛАБРАДОР има веома разноврсну природу. На западу је низија, на истоку висија са врховима до 1676 метара висине. На северу и северозападу је тундра а на југу и југозападу су четинарске шуме. Ту је много језера и река са брзацима и слаповима. У прибрежним водама лови се бакалар и моржеви. На граници са провинцијом Квибек откривена су лежишта гвоздених руда. Лабрадор припада Канади. Открио га је Португалац Гаспар де Кортереал 1501 године, а касније су његови земљаци присиљавали Индијанце да раде за њих па је земља названа „Terra de lavradores“ тј. Земља робова. Из португалског назива настало је садашње име — Лабрадор.

Талас

Главни град Литванске ССР ВИЛНО са око 210.000 становника, основан је још у X веку. На литванском језику се талас каже vilnis — па отуда и име овог града који је подигнут на валовитом, таласастом земљишту. Вилно је културни центар републике. У

ТРАГИЧАН СУСРЕТ

На сликама се виде дивни предели севера и неки његови „становници": карибу и ждеравац. Трагедија је неминовна када се сретну.

Карибу (Rangifer arcitieus) је врста јелена који живи у шумама Северне Европе и Америке. Он се разликује од свих јелена по томе што и женка има рогове. Прилагођен је условима живота на Арктику. Рогови су му јако развијени. Лети има сиву боју до тамносмеђе, а зими светлу и врат потпуно бео. Копита су му широка и то му олакшава кретање по снегу. Зими копа снег под којим проналази лишајеве којима се храни. На горњој слици виде се три карибуа. Пре него што ће кренути преко планинског превоја, они њуше ваздух: ветар може да донесе мирис који наговештава блиску опасност.

Можда су они срећно прошли, али ово стадо на доњој слици сигурно није остало читаво, јер су их угледали ждеравци, њихови крвни непријатељи и незајажљиве звери. Чекају их у заседи да би напали какво неопрезно младунче или изнемоглог старог мужјака.

Ждеравац (Gulo luscus) по грађи тела личи на јазавца. Веома је снажан, а лукав је толико да му готово нема равна у животињском царству. О њему су написане приче и романи. Говори се да му ловци не могу поставити замку у коју би га ухватили, јер са сваке замке може да скине мамац. Кад почне да прогони жртву, он је не испушта. Неуморан је. Гони је, па макар за њом јурио километрима и данима — све док је не стигне.

МИРНА ОАЗА

Град Сиуах, недалеко од границе Либије, у египатској пустињи, има историју која потиче из IV века пре наше ере. Данас је то мирна оаза чији становници поштују традиције и живе од гајења урми изванредног квалитета. О овом граду написао је чланак швајцарски журналиста Гиј д' Белвал.

Мала плажа Марса-Матрух, на египатској обали једино је место са кога се може доспети у Сиуах. Кад се у правој линији крене ка југу, потребно је прећи 310 км дуж либиско-египатске границе да би се стигло до оазе. Неких 100 километара пут је џомбаст, а после он постаје само стаза, па понекад нема ни ње. Једина ознака за оријентацију је телефонска линија која везује Сиуах са осталим светом. Без ње би се човек изложио опасности да залута јер је пустиња монотоно равна, прашњава и шљунковита.

На тридесетак километара испред Сиуаха налази се једна планинска препрека која као да пресеца пут сваком успеху. Али, пут се наново појављује.

„Месечева планина", како се она зове, права је пустош. У апсолутној тишини ова величанствена лепота од камена још је лепша када се изненада после једног заокрета угледају поља Сиуаха са огромним бројем палми и оаза, куће боје окера и у дубини, иза великог сланог језера, дуне у огромној пешчаној пустињи.

Римска окупација

Преко планине мртвих, Ђебел Мота, најзад се прилази Сиуаху. У својим многобројним подземним ходницима Ђебел крије скелете Римљана, остатке првих Европљана који су ту били настањени око 160 године. Али, историја ове оазе почиње у IV веку пре наше ере. У то доба у Сиуаху се налазио чувени Амонов храм, где је Александар Велики тражио савете од божанства. Римљани су господарили оазом више векова. Готово свуда у Сиуаху се могу наћи успомене на њих: купатила и канали за наводњавање и данас фунционишу као и у оно време кад су били постављени. По одласку Римљана оаза постаје арапска све до XVII века. А онда пада у руке Туарега који су дошли из Хогара, једне планинске земље у Сахари. Туарези који и данас сачињавају основни део становништва били су побеђени од моћне арапске заједнице Сенуси, великог муслиманског братства које је 1835 године основао Си-Мохамед бен Али ес-Сенуси. Од тог времена Сенуси господаре крајем и мада су данас малобројни они ипак претстављају владајућу и руководећу класу.

Оаза се налази на простору дугом 70 а широком 30 километара, на коме расте око 80.000 палми. Урме које дају плодове изванредног квалитета, веома су цењене на светском тржишту. Кад су ушећерене могу да трају и више година. Главно занимање становништва је гајење и берба урми, тако да сваки грађанин Сиуаха живи углавном захваљујући њима. То је прави занат: потребно је много труда око њих, готово за сваки плод посебно, а два момента су веома важна: сушење на сунцу и одабирање.

Мада је шеик Сиуаха богат он живи исто као и његови поданици. Једина разлика је у томе што је његова кућа саграђена од камена а остале су од набоја и сушене на сунцу.

Традиционални живот

Сиуах има око 2000 становника који живе у „граду" док их у оазама има 4000. Куће на један или два спрата саграђене су од дрвених делова палми и сасушене земље. Уобличене од влажне земље оне се стврдну на сунцу и постају изванредно отпорне. Једина опасност за ове куће су кише. Али како оне падају просечно пола часа годишње, штета од њих практично не постоји. Ипак пре 30 година, према легенди јер у погледу година мишљења су подељена, киша је падала цео дан и ноћ. Многе куће су се тада расквасиле и сручиле као блато а било их је и мртвих. Ниједна породица није била поштеђена. На место разрушених села становници Сиуаха поново су саградили потпуно иста.

За време Другог светског рата Сиуах је имао узбудљиву историју. Оазу су непрекидно држали час Италијани, Немци а затим Енглези, што је била последица наизменичне победе Ромела и Монтгомерија. После рата Египћани су долазили у више махова и чак су поставили и малу војну пошту.

Али, и поред ових контакта са осталим светом становници Сиуаха воде традиционални живот који модерна новаторства нису још дотакла. Они су горди на своју малу земљу и увек говоре да су по националности „Сиуи".

Медицина кроз векове

СМЕХ КРАЈ БОЛЕСНИЧКЕ ПОСТЕЉЕ

У медицинском кабинету великог француског писца и научника — хуманисте Франсоа Раблеа (рођен 1483 или око 1484 — умро 1553), био је скривен један мађиски лек: смех. Он је овај лек примењивао на болесницима са изванредним успехом кроз своје дело „Гаргантуа и Пантагруел". Рабле је своју књигу, како сам каже, написао из „љубави према писању и због несташице новца". Али, на његове пацијенте, нарочито оне који су боловали од костобоље, главобоље и мрзовоље, она је деловала као најбољи лек.

Франсоа Рабле био је многостран човек: калуђер, хуманист, плодан књижевник, научник, и најзад „доктор медицине по инстинкту и избору". Његова медицинска каријера почела је 1530 године, када је одбацио калуђерску одежду да би студирао медицину у Монпељеу. После завршених студија он је ту држао предавања о Галену и Хипократу чија је дела касније док је боравио у Лиону преводио. Ипак, и поред поштовања према овим старим ауторима, Рабле је одбијао да се покори њиховом ауторитету говорећи:

— Иако су то били велики учитељи ни они нису знали све... уколико више знамо, утолико се више питања поставља пред нас тражећи своје решење. Наука је, као и природа, бескрајна.

У Лиону, где је био постављен за болничког лекара, Рабле је, као гост, држао предавања из анатомије. Ту је он описивао људско тело с толико заразним одушевљењем да је један студент, после једног предавања, изразио жаљење што није био леш на столу за сецирање и предмет „тако божанственог излагања".

Рабле је био веома горд на то што је лекар или, како је он то звао, филантроп. Баш због таквог свог става према лекарском позиву, он је као књижевник исмевао лекаре-шарлантане и лекаре — незналице и њихове бесмислене лекове. Али, то његово исмевање било је увек руковођено сажаљењем према њиховим „жртвама" и жељом да им помогне — и то не само смехом.

Велики хуманиста био је свестан многих болести од којих је боловала — медицинска наука. Он је својим пером покушао да отстрани те бољке исмевајући недоучене и самозване анатоме, траваре, лекаре-астрологе. Немилосрдно је критиковао медицинску науку због тога што ју је волео и што се надао да ће јој таквом критиком вратити њено достојанство и значај.

ЦИГАРАШИ

Нису у питању никакви пушачи, већ инсекти који се називају — савијачи цигара, или цигараши.

Неки инсекти из групе тврдокрилаца (Coleoptera) савијају листове дрвећа (брезе, тополе, леске, храста, јавора, винове лозе) тако да много потсећају на цигаре, па су отуда и добили ово име. Лист савијају уздуж и затварају га као цигару једним лепљивим секретом. У тако савијени лист полажу јаја јер је „цигара" довољна заштита за њихово чување. Јаја су скривена од штеточина а заштићена од временских непогода. На гранама овог дрвећа могу се видети како висе многобројне „цигаре". Листови се наравно осуше, али довољно трају да послуже као гнездо овим инсектима.

Чувај се лопте за голф

На Франклин-институту у Филаделфији утврђено је да лоптица за време играња голфа постиже брзину од 272 км на час. Стрела избачена из лука, међутим, само 205 километара. Према томе могла би се изменити изрека „брз као стрела".

ОСКАРОВ АПЕТИТ

Афрички ној достиже висину до два метра и тежину од око сто килограма. Закржљалим крилима не може да лети, али трчи као најбржи коњ — 30—40 километара на час. Храни се углавном биљном храном, али по нађеним предметима у његовом желуцу може се рећи да је сваштојед. Радо гута све предмете на које наиђе, па је у желуцу једног афричког ноја нађено: два шрафа, дугме, кључ, пређица од каиша, једна шарка за орман, кост па чак и један катанац. Отуда људи за неког ко не пробира храну кажу да гута све „као оскар".

њему је један од најстаријих универзитета, и многи архитектонски споменици из петнаестог до осамнаестог века.

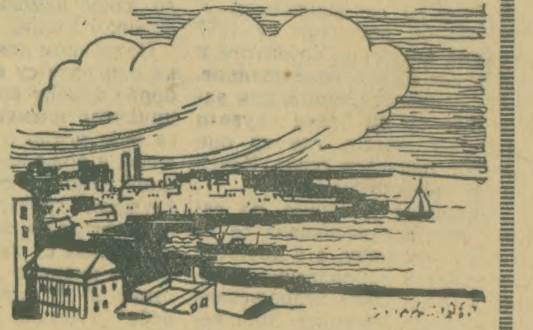
Црна планина

На казахстанском језику КАРАТАУ значи: кара — црн и тау — планина, па се тако назива северозападни огранак Тјан-Шана Каратау је висок 2.176 м и у њему су налазишта фосфорита и руда обојених метала. Истим именом назива се и Велика греда (550 м) на полуострву Мангишлаку, на североисточној обали Касписког Језера.

Залив црвенкасте воде

Касписко Језеро на истоку, залази дубоко у копно под именом КРАСНОВОДСКИ ЗАЛИВ. Назив је сасвим оправдан: вода залива је црвенкасте боје од прашине коју из оближње пустиње доносе ветрови па су га Руси зато назвали — Красноводскиј. На обали залива је и град Красноводск са око 40.000 становника, основан 1863 године.

ДОЛАЗАК БУРА И ЕНГЛЕЗА у Јужноафричку Унију

Васко да Гама је већ 1497 уз обале Јужне Африке наишао на Бушмане и Хотентоте, али тек по доласку у Источну Африку — данашњи Мозамбик — имао је прилике да сретне црног човека. Африканци су му причали о великом црначком краљевству Мономатапа у Централној Африци, али то га тада није интересовало.

Тек у XIX веку белац наилази на рушевине Зимбабве, у данашњој Јужној Родезији недалеко од Форт Викторија. Археолозима и другим научницима оне су послужиле као доказ да је стварно, пре осам векова, Зимбабве био главни град великог црначког краљевства о коме је Васко да Гама слушао. Рушевине недвосмислено доказују постојање аутохтоне црначке културе тога доба.

Разна Банту племена, у потрази за свежим пашњацима, селила су се из Централне Африке ка југу и, према налазима историчара, године 1600 стигла у данашњи Натал.

Долазак Бура

Холандска источно-индиска компанија кад је 1652 године послала ван Рибека, са групом Холанђана, да оснују станицу испод Табле Монтуана, није намеравала да колонизује Кап, тај део Јужне Африке. Требало је само да снабдевају бродове који су пролазили око Рта Добре Наде на путу за Југоисточну Азију, свежим воћем и поврћем. То је био првобитни задатак ван Рибекове групе на Капу.

Међутим, звезда холандске колонијалне моћи већ је залазила. На помолу је била британска. Компанија се зато није много бринула за своје намештенике у Капу и од самог почетка водила је политику „скидања са платног списка“. То је присилило малу, белу колонију на економско осамостаљење, а то је био и почетак колонизације Јужне Африке од стране холандских калвиниста.

Досељеници су почели да покоравају тамошње урођенике, Бушмане и Хотентоте, или су их присиљавали на узмицање ка унутрашњости. У тој борби дошљаци су 1657 године победили Хотентоте и сатерали их у високе планине. Од разних епидемија, или зато што су им белци одузели најбољу земљу, где су они дотада напасали стоку, Хотентоти масовно изумиру.

Привреда колоније, од самог почетка заснивала се на робовском раду, а у друштву су владали робовласнички односи. Боја коже условљавала је и поделу на класе. Због недостатка радне снаге већ 1658 године стижу прве групе робова, увезених из данашњих португалских поседа и Гуане. Робове су увозили чак и са Малаје. Белом колонизатору они су били веома одани, јер зато што нису познавали терен, није постојала опасност од бежања.

Потомци Холанђана који се зову Бури — што значи сељаци — изоловани од осталог света, од самог почетка досељавања водили су борбу са афричким племенима ради преотимања земље и стоке.

Борба за земљу — Долазак Енглеза

Енглези су дефинитивно окупирали Кап 1806 године. Њихов долазак у Јужну Африку значио је и ступање на снагу новог друштвеног система — капитализам, насупрот, бурском робофеудализму. Енглески колонизатор, формално је укинуо ропство на Капу године 1834.

У време британске окупације Капа, тамо су постојале две врсте робова: увозни, као покретна имовина белог робовласника, коју је он куповао и продавао као и сваку другу робу, и домаћи. Пошто робови нису могли да подмире све потребе за радом, британска колонијална управа је 1809 године донела „Pass Law“ Закон о пасошима, на основу кога је сваки Хотентот ако не ради код белца проглашен за скитницу, а сваки скитница је кршио закон. На захтев не само полицајаца, него и сваког белца Хотентот је био дужан да покаже „легитимацију“, коју је добијао само ако је био у радном односу код белца. Они који не би били запослени и нису имали „легитимацију“ сматрани су скитницама, хапшени и додељивани белцу на рад.

Заведено је и ропство деце Хотентота која су морала, заједно са родитељима да живе и раде на фарми белаца. „Закон о пасошима“ ништа није говорио о новчаној надокнади — присилно мобилисана радна снага није никада плаћана.

Овај облик регрутовања радне снаге који је британска колонијална управа завела помоћу пасоша није се ни до данас изменио у Јужноафричкој Унији.

Половином деветнаестог века одиграле су се одлучујуће борбе између колонизатора и црначког племена Хоса. Оно се није могло одупрети јачој снази и боље наоружаним белцима који су се притом послужили лукавством. Да би избегли даље овакве сукобе, измислили су да „пророк“ саветује племена да побију сву стоку и да спас сачекају „с неба“. Настало је самоубијање Хоса, народа од 150.000 људи. Помрло је 50.000 од глади, а они који су на време одбацили „спасење с неба“, били су присиљени да без игде ичега напусте своју земљу и побегну у колонију Кап, нудећи своју радну снагу будзашто.

Ратничко племе Зулу

Почетком XIX века у данашњем Наталу, деловима Трансвала и Мозамбика, постојало је ратничко племе Зулу. Њихов познати поглавица Цака успео је да створи веома јаку, дисциплиновану и борбену војску, која је покорила остала црначка племена у том делу Африке. Са њима су Енглези с времена на време долазили у сукоб и увек извлачили дебљи крај.

На североистоку, на границама Натала, Бури су наишли, као и Енглези, на Зулу племе. Први војнички сукоби нису успели. У то време Цака је већ био убијен па су се водиле борбе ко ће да га наследи: Динган или Мпанде. Делегација Бура која је пошла на преговоре са Зулу поглавицама била је побијена. До одлучујуће битке дошло је 1838 године код Плаве реке где су Зулу најзад потучени. Не зато што су Бури били јачи и надмоћнији, већ због издаје Мпанда, који се борио на страни Бура, против свог супарника Дингана. Ту своју велику победу, Бури данас славе као „дан борца“.

Без обзира на овај неуспех, Зулу ни као народ, а ни као војна сила нису били разбијени. Битка код Плаве реке ни издалека није имала онај значај који су јој Бури придали, јер је агресија Бура завршена неуспехом, а Зулу су и даље остали господари на својој земљи.

Пљачкашки ратови тога доба, које су водили и Бури и Енглези против домородаца, у намери да их подјарме били су прва фаза колонизације Јужне Африке. Бурима-номадима, који су живели од напасања стоке, биле су потребне велике површине земље која је претежно полупустиња.

Начин живота ових цивилизатора није се ни по чему разликовао од афричких примитиваца. Бури су говорили да су домороци деца ђавола одређена да служе само господарима.

БЕЛЕ ВРАНЕ ПОСТОIЕ

Први човек који је употребио израз бела врана, колико се засад зна, био је римски песник Јувенал. Израз је сачуван у његовој Седмој сатири. Отада су се тим појмом називали необични, сасвим ретки људи који својим држањем свраћају на себе пажњу осталог света.

Међутим, у природи је заиста могућно видети коса, врану или петла љиљанове боје, а наука је објаснила услед чега долази до овакве промене. Ако из неког разлога престане производња пигмента у организму, перје побели. Такве су птице албиноси. Чак и дужица у њиховом оку је безбојна или бледоружичаста и то услед крви која је натапа. У природи се догађа и делимичан албинизам: само је један део безбојан док је други обојен.

ОПТИМИЗАМ

Француски комичар Тати рекао је недавно: „Оптимизам је углавном последица недовољне обавештености!“ Али, понекад је добро да се све не зна.

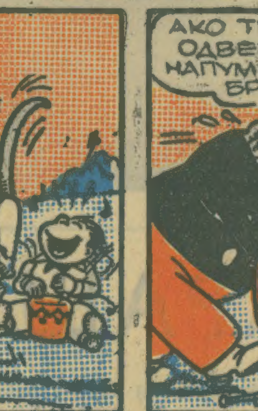

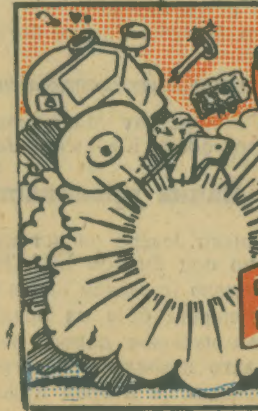

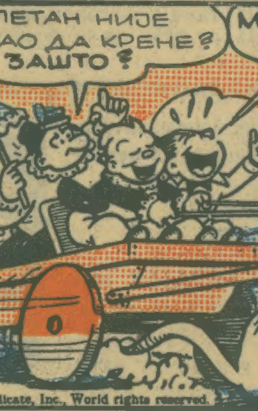

ИСТИНИТА РАТНА ПРИЧА

ЧЕТРНАЕСТ ДАНА ПАКЛА

Пожури! Пожури! — викали су јапански стражари, а упоредо с њиховим крицима одјекивало је праскање бамбусових штапова, којима су шибали заробљенике по рукама, глави, ногама... Јапанци су тако гонили ратне заробљенике да кроз бурманску џунглу изграде железничку пругу на којој је оставило животе више од 60.000 њих.

И ја, Џемс Брадок, наредник 18 извиђачког пука, био сам ту. Онај ко ме је знао пре него што су ме Јапанци заробили при паду Сингапура, тешко да би ме препознао. Од 70 килограма спао сам на 44.

Изгладнели, болесни и готово наги — око бедара су нам висили само комади папирнате саргије, личили смо на поворку несрећних сужњева.

Сваког дана, на путу од логора до деонице пруге, виђао сам једну колибицу од бамбусове трске, нимало већу од неке штенаре. Нисам знао шта је то, а обузет својим мукама и очајањем, нисам био радознао да се распитујем. Али ипак сам дознао — и то на заиста страшан начин.

Налазио сам се у радној групи заробљеника, који су преносили материјал, одмах иза оних који су раскрчивали џунглу и правили трасу за пругу. Терет је превазилазио нашу снагу, а свака пуна лопата земље морала је да буде пренета десетак метара даље. Храна нам је, ако се тако може назвати, била прегршт пиринча и нека врста чорбе од осушеног зеља. Сви они заробљеници, болесни и неспособни да раде тешке послове на прузи, по наређењу Јапанаца морали су сами себи да прибаве храну у џунгли.

Тиха агонија

И тако су, сваког јутра ови људи, оболели од грознице и дизентерије, могли да се виде како посрћу по џунгли да би ухватили неку „дивљач".

Глад нас је мучила. Жеља за мрвицом хране постајала је опсесија. То ме је и навело да се у једној кризи одлучим на крађу. Јапанци су често динамитом ловили рибу у реци. Мој план је био да из кухиње украдем храну.

Са овом намером упознао сам наредника Гранвила Лоренса и Дигер Брукса, Аустралијанца, са којима сам се спријатељио у заробљеништву. Направили смо заједнички план. Ноћу, свако од нас је, под изговором да иде у клозет, требало да се искраде из логора. Имали смо да се састанемо на одређеном месту. Онда ћемо покушати да се увучемо у кухињу и одатле нешто узмемо.

Одређене ноћи око два часа, дао сам знак Гранвилу да се искраде. После десетак минута гурнуо сам и Брукса. А нешто доније, пошао сам и ја. Стражар, који је стајао крај оне бамбусове колибице, упитао ме је куда ћу. Одговорио сам: „Бенџо" — што на јапанском значи клозет. Пропустио ме је.

Ускоро, на заказаном месту нашли смо се сва тројица, и почели лагано да пузимо ка кухињи. Испред зграде није било стражара. Тихо смо се увукли и нашли три низа риба. Један смо ставили у џак са пиринчем и Гранвил се са овим драгоценим теретом тихо извукао као змија. Затим смо Брукс и ја дохватили гомилу краставаца, лука и зеленог поврћа. Он је пошао са пуним наручјем. У једном углу приметио сам неколико великих лимених здела са уљем од кокосових ораха. Таман сам одмеравао тежину једне од њих, кад се врата нагло отворише и у кухињу бануше два јапанска стражара.

Кундацима својих машинки оборили су ме на под. Ударали су ме где стигну, а онда су ме одвукли у стражару. Тамо сам стајао, једва се држећи на ногама, све до свитања, а онда су ме спровели до колибе од бамбуса.

Жив сахрањен

На њој није било прозора. Нисам могао да видим чак ни улаз, све док један од стражара није подигао мали поклопац на зиду. Приморали су ме да клекнем, и ударцима ногу упутили да се увучем унутра. Отвор је био тако мали да сам се са напором кроз њега провукао.

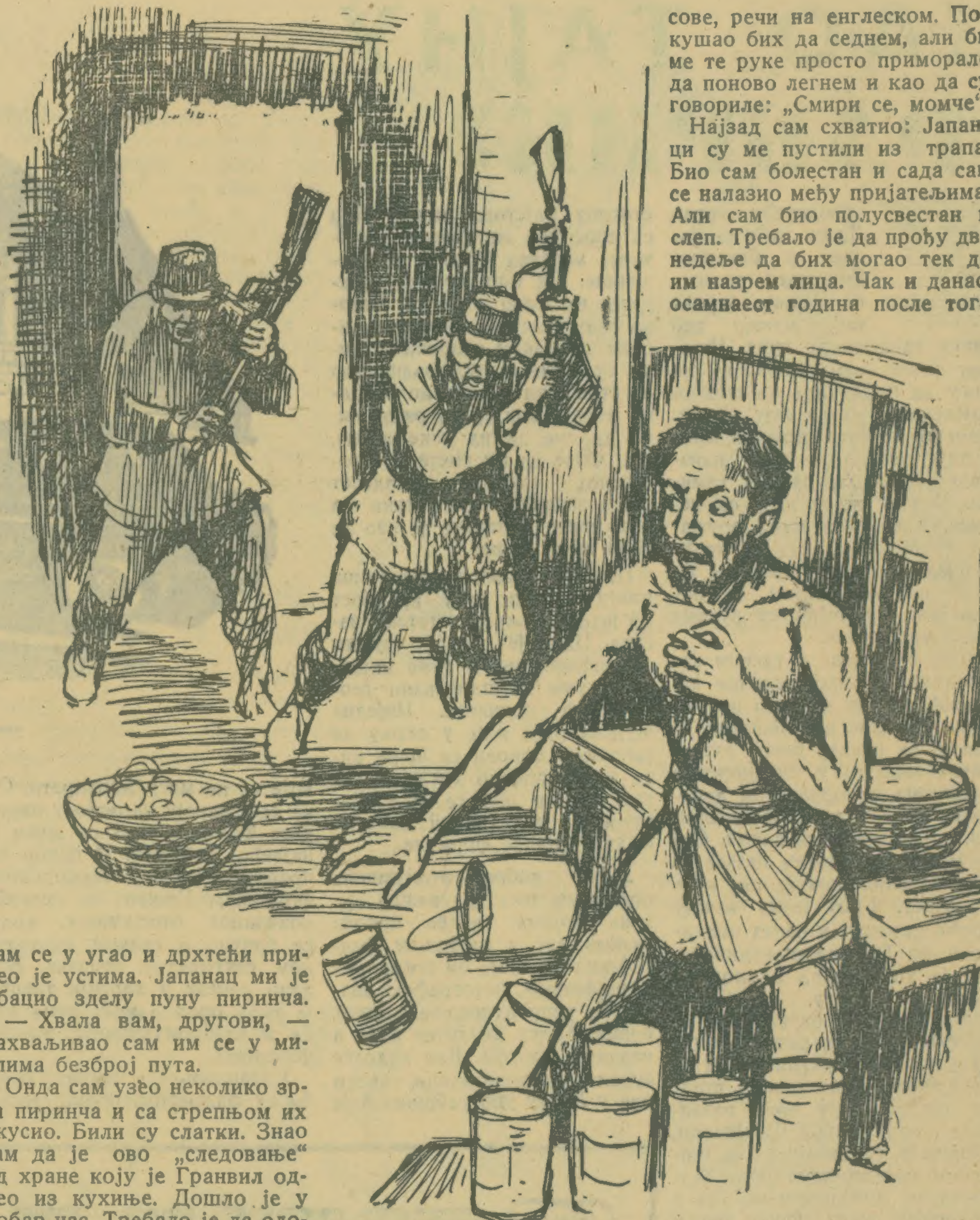
Да ли је ово направљено за штенару или за самог ђавола? Мада од бамбусове трске, зидови нису пропуштали ни најмањи трачак светлости. Никада у животу нисам видео такав црни мрак.

Претучен и исцрпљен покушао сам да се сручим на под. Али, тада сам открио да нити могу да легнем нити да стојим. Димензије овог трапа доцније сам утврдио: 1,50 м х 1,50 м х 1,60 висине. Савио сам колена, погнуо главу и заспао. Пробудио сам се згрчен, гладан и жедан.

Пренеразило ме је сазнање о условима живота овде. Врата се убрзо отворише. При блештавој светлости угледах два пара ногу: јапанског војника и неког заробљеника. До мене допре глас:

— Издржи, Џим, ми смо с тобом.

Реч охрабрења прекиде песница Јапанца. Непосредно после тога стражар убаци тањир пун пиринча. Избезумљен од глади зграбио сам пуну шаку јела и стрпао у уста. Али, пиринач је био измешан са сољу и ја сам морао да га испљујем.

Вода

То је био тек први дан. Језик ми је био рапав као шмиргл-папир.

Врата на трапу се отворише. Два пара ногу више. Клекао сам и провирио. Ноге неког заробљеника биле су врло близу мене, а на његовом листу приметио сам обешену боцу воде. Шчепао сам је и она се лако одвоји. Згурио сам се у угао и дрхтећи принео је устима. Јапанац ми је убацио зделу пуну пиринча.

— Хвала вам, другови, — захваљивао сам им се у мислима безброј пута.

Онда сам узео неколико зрна пиринча и са стрепњом их окусио. Били су слатки. Знао сам да је ово „следовање" од хране коју је Гранвил однео из кухиње. Дошло је у добар час. Требало је да одолим искушењу и штедим храну и сваки гутљај воде.

Наступили су затим напади грознице. Више нисам патио од врућине већ ми је језа кидала тело. Тешко ми је било да учиним и најмањи покрет.

Смењивали су се дани и ноћи, а ја нисам више знао када је шта, сем при отварању врата кад би ми светлост пала на лице. У почетку нагла светлост изазивала ми је бол у очима, тако да сам могао само да назирем. А доцније више нисам могао ни да разазнајем светлост од мрака.

Пао сам у неко летаргично стање. Физички бол, жеђ, глад, за које сам потсвесно знао да и даље постоје у мени, као да су отупели. Летео сам на неком облаку. Време је пролазило...

Ипак жив

Чуо сам врло удаљен узвик:

— Докторе. Хеј, докторе, дођи брзо!

„Некоме је потребан хитно лекар" — мислио сам у потсвести.

Осећао сам понекад нешто топло и слатко у устима. И руке, благе руке, и чуо гласове, речи на енглеском. Покушао бих да седнем, али би ме те руке просто приморале да поново легнем и као да су говориле: „Смири се, момче".

Најзад сам схватио: Јапанци су ме пустили из трапа. Био сам болестан и сада сам се налазио међу пријатељима. Али сам био полусвестан и слеп. Требало је да прођу две недеље да бих могао тек да им назрем лица. Чак и данас, осамнаест година после тога не могу да поднесем јаку светлост.

Дознао сам у болници шта су све моји другови покушали да учине за мене. Моји официри су батинани зато што су протестовали код команданта логора, а заробљеници покушавали да ми кришом дотуре храну и воду. Јапанци су их немилосрдно шибали.

— Колико сам био у трапу? — упитао сам доктора.

Он се благо насмеши и рече:

— Четрнаест дана.

Стене нам причају

ИСТОРИЈУ ЖИВОТА

ЈУРА

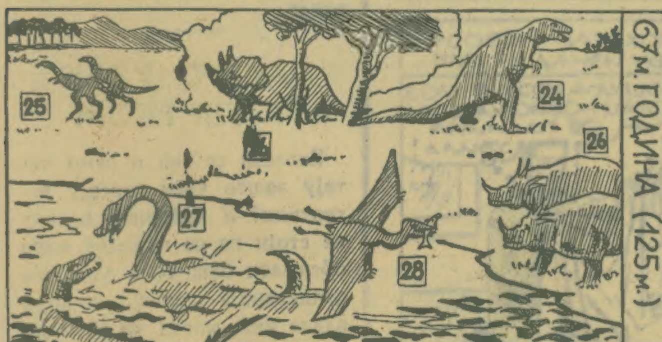
Овај период дуг 43 милиона година добио је своје име по планини Јури у Француској. Земљом су владали диносауруси, од којих су многи били огромни. Слабо покретни и углавном биљождери, они можда нису били тако страшни као што су изгледали. Амфибиус диносаурус (21) тежио је и преко 20.000 килограма, а био дуг и више од 20 метара. Већина њих живели су у води где су се лакше кретали и налазили биљну храну а и заштиту од непријатеља.

Стегосаурус (22) је био дуг око 10 метара, а према својој величини имао је мозак мањи од било које животиње. Живео је на земљи и јео биљну храну. Позната су само три примерка најраније птице археоптерикс (23), и сва су три нађена у Немачкој. Један се може видети у Националном историском музеју у Лондону.

КРЕДА

Овај период од 67 милиона година, добио је име по латинској речи — креда. Диносауруси су тада постигли свој максимални развој. Велики месождери врсте диноса-

уруса — тираносауруси (24) достизали су и 18 метара у дужину, а имали су снажне чељусти пуне зуба. Мањи, такође месождери (25) били су много покретљивији. Сератопсије (26), огромни рептили од десет метара дужине и са великим рожнатим роговима на глави, такође су живели у овом периоду, и њихови остаци нађени су у Канади. У водама су били последњи плезиосауруси (27), а у ваздуху птеранодон (28) највећа створења свих времена која су могла да лете, са распоном крила од преко 8 метара. Пред крај овог периода диносауруси су почели да изумиру. А доба џиновских гмизаваца било је завршено. Једна од последица тога доба била је појава нове врсте вегетације, која, за дуги период година, није могла да послужи као храна животињама.

ЕОЦЕН И ОЛИГОЦЕН

Ова два периода трајала су укупно 33 милиона година, и означавају почетак савременог живота. Дрвеће и жбуње покривало је земљу. Џиновска птица диатрима (29) није могла да лети, али је захваљујући својим јаким но-

гама брзо трчала. Тада су живели велики сисари преживари — копитари (30) слични малим диносаурусима али са роговима на глави: арсиноитериум (31) је један од њих. Висок и чудног изгледа индрикотериум (32) је био безроги риноцерос висок око 6 метара. Мали четворопрсти коњи, хиракотериуми (33) били су нешто већи од паса.

МИОЦЕН И ПЛИОЦЕН

Последњи период Терцијера, трајао је 24 милиона година, показује настанак многих нових фамилија животиња. На слици се налазе велики длакави преци џиновских

лењиваца (34) са преласка Миоцена у Плиоцен. Иза њих је неколико малих јелена (35), чија је еволуција управо почела. Развој мастодона (36) трајао је све док нису изумрли. Једна врста коња са три прста, великог као магарац, која се брзо усавршавала била је мерихипус (73).

КВАРТАР

Овај период води нас кроз Ледено доба све до данашњих дана. Траје већ око милион година. На сцену живота стигао је и човек. Смилодон (38) џиновска мачка напада коња, у присуству једне породице медведа (39). Иза дрвета је длакави риноцерос (40) који је изумро, док крдо мамута (41) пролази. И ови џиновски сурлаши су такође изумрли. Свет је тада био на почетку фазе са људима и животињама какве познајемо данас.

(Крај)

КАО ТАЈНУ ФАБРИКУ...

У предграђу града Лидса, који се налази у Северној Енглеској, уздиже се велика зграда коју чувају као какву тајанствену кућу. Ниједан човек нити завежљај не могу да прођу пре но што се најсвесније прегледају. Детективи су на свим странама. Кроз капију изиђе по који наизглед обичан трговачки камион. Његов оклоп није од челика, у камиону нема оружане пратње, али кад се креће улицама Енглеске прате га по неколико аутомобила са полицајцима у чијим су рукама лаки митраљези.

Шта се налази у таквим камионима? Тешке, челичне касе које путују за Берн или Акабу, Каракас или Бангкок. У свакој се налази благо различитих монета: у швајцарским францима, у јорданским динарима, венецуелским боливарима, тајландским тикалима. Све те и друге банкноте излазе из штампарских машина ове куће у Лидсу. Кроз њену капију прође понекад и пакет новчаница од 50 милиона динара, јер је то највећа радионица банкнота у свету.

У нарочитим одељењима ове куће црта се, реже у металу и штампа будући новац за 92 државе. Талентовани цртачи задовољавају врло различите наруџбине. Швајцарци, например, захтевају да на њиховим новчаницама буде једноставан, оштар цртеж, али у модерном стилу. Иран тражи врло сложене шаре које потсећају на старе персиске тепихе. Новозеланђанима се свиђа маварска уметност; за Камбоџанце су неопходне играчице. Већина јужноамеричких земаља тражи да њихов новац личи на доларе САД и да носи лик претседника републике.

Нацрт се израђује пером, боји се и шаље на углед националној банци. Рачуна се да у целом свету нема више од стотину мајстора резача који су способни да израде квалитетна метална клишеа за новчанице. Од њих стотину двадесет их живи у Лидсу. Готово сви гравери одликују се истим душевним особинама: тихи су, воле шалу, изванредно су стрпљиви и потпуно предани послу. Док су на раду, нико не сме да их узнемирава, још мање да им смета. У пространој дворани двадесет стваралаца су размештени на растојању, а тишина је као да нема живе душе.

Цртежи гравера новчаница имају далеко већу вредност но што је њихов естетски изглед. Циљ је да се осујети фалсификовање и томе највише служе компликовани геометриски преплети. Ниједна људска рука није у стању да савршено понови те шаре нити да их поново уреже у метал, изузев ако се фалсификатор на неки начин домогао кључа цртачке формуле.

Једна добро отштампана новчаница има две важне одлике којима такође пркоси сваком чак и најбољем фалсификатору, који би поседовао и најфинији фотографски апарат за репродуковање лажног новца. То су квалитет боје и квалитет хартије. Као и друге чувене творнице новца, тако и ова у Лидсу употребљава боје које се не могу имитирати. Оне се стварају на основу нарочите формуле која се држи у највећој тајности. И папир се прави на основу специјалних формула. Пошто се серије новчаница отштампају, води се рачуна о сваком квадратном сантиметру отпатка. Водени отисак у хартији такође је тврд орах о који ломе зубе и најпромућурнији фалсификатори.

У данашњој и сталној борби са фалсификаторима, творница у Лидсу пронашла је неколико „брава" за које још нико није израдио „кључеве". Једна од њих је „кончић сигурности", врло фини кончић од пластичне масе који се утискује у папир у току производње. Фалсификатори, у немогућности да ураде то исто, штампају на хартији сличну фину црту, али је довољно да се мало загребе ноктом па да се открије лажна банкнота. Народне банке неких земаља имају по једну направу у коју се ставе стотине сумњивих новчаница. За тили час направа избаци настрану фалсификоване.

Свака творница има своје обичаје и своје специјалитете. То ће рећи да оно што једна пронађе, друга не мора да усвоји. Например, творница у Лидсу користи се воденом штампом и кончићем сигурности, али друге то нису прихватиле као систем. Оне обезбеђују новац у већини случајева каквоћом хартије и квалитетом штампе.

Предузеће у Енглеској основано је 1813 године. Његов творац прво се интересовао за израду врло финог и скупоценог папира. Потом је усавршио штампање карата за играње, а кад је почела производња марака у Енглеској преузео је тај посао. Повластица енглеске владе да за 30 година једино он производи поштанске марке за Велику Британију, омогућила му је добру зараду а са њом даље усавршавање људи и алата. Пошто се пробио, почео је да добија поруџбине и из других држава.

Почетком нашег столећа развој трговине и индустрије у свету изазвао је потребу многих држава за штампањем новчаница које су замениле златан и сребрн новац. Поједине земље су покушавале да саме обаве овај посао, али им се јако светило. Међународни фалсификатори показали су се далеко вештији од добронамерних али невичних радника.

Највећи подухват у фалсификовању новчаница догодио се, као што је познато, у току Другог светског рата. Да би разорили британски монетарни систем, Немци су прокријумчарили у Уједињено Краљевство и у друге делове света лажну новчаницу од пет фунти. Банкнота је била добро израђена тако да је могла да превари чак и многе стручњаке. Срећом по Велику Британију, рат се завршио пре но што је „новац" растурен у већој количини.

Дуго се мислило да су плоче за штампање лажног енглеског новца бациле СС трупе приликом повлачења у једно планинско језеро у Аустрији. Али до данас нису откривени никакви докази. Једино су пре извесног времена пронађени свежњеви фалсификованих фунти у језеру Теплиц, а отприлике пре три године енглеска народна банка издала је новчанице новог типа од пет фунти. Приликом производње водило се рачуна о последњим техничким проналасцима. Уведене су пастелне боје, кончић сигурности, рељефни делови банкноте који се могу осетити пажљивим додиром, а употребљени су и тајни поступци од којих се један састоји у томе што хартија има извесна електронска својства.

ТРЕЋИ НА ПЛАНИНИ

Walt Disney

ОВОГОДИШЊА АТРАКЦИЈА

Излет на највеће острво света у Северном Поларном Мору претстављаће највећу атракцију овог лета. Излете на Гренланд организује једна путничка компанија из Копенхагена. Од половине јуна до 8 септембра смењиваће се туристи на излетима од по 16 дана. Излетници ће, у групама по 60, авионима бити пребацивани из Копенхагена у Нарсарсуак на Јужном Гренланду. Туристи ће провести неколико дана у лову, посетити ескимо насеља и разгледати унутрашњост острва.

1.600 КИЛОМЕТАРА ПЕШИЦЕ

Око 700 мушкараца и жена препешачиће 1.600 километара, од крајњег севера у Шкотској до најјужнијег дела у Британији, да би се такмичили за награду коју је енглески милионер Батлен одредио добитнику ове трке.

Кад се оствари

Најмање шест лабораторија у свету раде на проналажењу електронског система који ће моћи да „разуме" људски говор и да га дешифрује. Када

то успе човек ће бити у стању да једноставно говорећи у микрофон — пише на машини. Врхунац ће претстављати машина која би била у стању да речи изговорене на једном језику одмах преводи на други и откуца их.

Једна једина

Животиње производе вуну. Инсекти испредају свилу. Памук је биљка. Међутим, једна једина стена може да се уситни у влати танке као коса

и од њих да се направи одело — то је азбест. Веома користан због своје отпорности према ватри и велике изолационе способности, азбест се употребљава још из ранијих времена као фитиљ за лампе, и за заштитне материјале и одела.

ЗАШТО УВЕК ЧЕТВРТКОМ

Енглези се већ и сами питају зашто увек гласају четвртком? У изборном закону не стоји да се гласање мора обављати баш тога дана. Ни канцеларија претседништва владе није могла да дâ објашњење. Људи су онда закључили да је и то, као и многе друге ствари код њих — традиција.

Да ли знате?

ЦИНОВСКО ПАЛИДРВЦЕ

Огромно палидрвце дугачко 50 метара са страном од

три метра могло би се начинити од свих оних палидрвaца која се у свету употребе само у току једног дана.

Сајам играчака у Нирнбергу

Једанаести интернационални Сајам играчака у Нирнбергу одржан од 3 до 8 марта ове године, постигао је огроман успех. Према непотпуној статистици на Сајму је било више од 9000 купаца од којих су 2000 из разних држава.

Међу многобројним новитетима примећен је и модел „Боинг 707“ са електричним мотором који имитира шум реактивног авиона, затим пловни носач авиона натоварен са три мала апарата који могу да буду катапултовани.

Напредак је приметан и у „летећим тањирима“, од којих су неки летели до 500 метара висине. Други модел, снабдевен мотором од 1,5 кубика могао је да самостално лети читав сат. Интересантни су теледиригованн авиони са мотором које покрећу просте џепне батерије.

Наравно да нису недостајали ни интерконтиненталне или „месечеве ракете“, које су биле верне копије совјетских и америчких.

Био је изложен воз десет пута умањен који помоћу електричног мотора постиже брзину пешака и тако успут укрцава децу. Намењен је парковима и дечјим вртићима.

Пластична материја је нарочито заступљена при изради минијатурних железница. Коструктори су се такође служили и пластичном маховином као амбалажом: локомотиве, вагони и остали делови играчака обавијани су њима да би се заштитили од повреда приликом транспортовања.

За девојчице су биле изложене машине за прање веша, наравно луткиног, телевизиски апарати, фрижидери и плоче. А као специјалитет: минијатурни магнетофон снабдевен транзистором.

Телевизија око света

Објављен је енглески план да се сви делови Британског Комонвелта повежу подморским кабловима. Прва деоница Енглеска — Канада била би начињена 1961 године, а затим друга од Канаде до Аустралије биће готова 1964 године. Доцније би се она продужила преко Малаје, Индије, Пакистана, Цејлона, Јужне Африке до Енглеске. Тако би линија повезала земљину куглу, али би се пренос видео са извесним закашњењем.

СА СВИХ СТРАНА...

● Једна пољска конзерваторска екипа дошла је на идеју да изврши радиографисање (фотографисање помоћу X зрака) бронзаних врата чувене катедрале у Гњезну, старом граду североисточно од Познања, где су се до XIV века крунисали пољски краљеви.

Стручњаци атељеа за конзервисање историских споменика из Варшаве направили су 300 снимака само врата чије свако крило тежи око 900 килограма. Брижљиво проучавање ових радиографа омогућиће да се утврди техника израде врата као и степен њиховог кварења.

Досадашња испитивања су већ показала да врата нису била изливена из једног већ из више комада спојених међу собом.

☆

● Највећи немачки пловни багер, од 5.000 тона, биће поринут у море у немачкој луци Либеку. Багер ће из залива Жада одржавати дубину од 12 метара у каналу који води до луке Вилхелмсхафен и тако омогућити пролаз танкерима и од 100.000 тона. Други багер исте тонаже гради се у бродоградилишту Шидам у Холандији, а користиће се на ушћу Елбе и Везера.

☆

● Прва рафинерија шећера у Судану биће саграђена близу Картума. Трошкови око изградње, коју помаже Немачка, износиће око 60 милиона марака. Творница ће моћи да произведе годишње 55.000 тона шећера, што је половина целокупне потрошње у Судану.

☆

● Некадашњи нацистички логор у Дахау биће ускоро претворен у музеј. Баварци припремају исељавање људи који су у недостатку других станова смештени у баракама. Од логора ће се сачувати само четири бараке, а преправиће се место на коме су вршене прозивке као и зидови који су ограђивали логор.

☆

● Француска нуклеарна индустрија биће први пут ове године претстављена на индустриском сајму у Хановеру, који се отвара 24 априла. Штанд ће заузети површину од 500 квадратних метара и ту ће бити изложени сви апарати на атомски погон досад конструисани у Француској. У исто време она ће бити једина земља са узорцима те врсте на изложби у Хановеру.

☆

● Европска награда „Кортина-Улис“ коју је установио интернационални културни часопис Улис из Рима, биће ове године додељена за научно дело с темом „Перспективе истраживања у области извора енергије према садашњим европским условима“.

Награда износи милион лира а додлиће се делу написаном на италијанском, француском, енглеском, немачком или шпанском језику које је објављено за последњих пет година. На конкурсу могу да се појаве дела написана и на другим језицима али уз превод на једном од ових пет.

Према извештају

Према једном извештају америчког министарства рада, службеници који су прешли четрдесет пету годину способни су за рад као и њихо-

ве млађе колеге. У извештају се каже да је продуктивност људи старијих од 45 година истоветна са ефектом рада оних од 25 до 45 а чак и већа од оне коју дају млађи од 25 година. Извештај је такође показао да је продукт старијих радника једномернији и устаљенији као и да они мање изостају и мењају посао.

„КАРАВЕЛ“ НА АМЕРИЧКОМ ТРЖИШТУ

Не освајају Америку само француски малолитражни аутомобили. У ваздушном саобраћају ускоро ће се наћи познати француски двомоторни авиони на млазни погон типа „Каравел“, познати по добрим квалитетима на средњим ваздушним линијама.

То би био први путнички млазни авион из Европе који би се појавио на америчком тржишту. Засада само 80 оваквих машина са моторима Ролс-Ројс саобраћа у Европи и Америци.

Мотори које намеравају да уграде америчке фирме биће јачи, што ће омогућити даље усавршавање овог типа авиона.

СТАКЛО УМЕСТО ШПИРИТУСА

У многим музејима Источне Немачке више се не могу видети посуде са шпиритусом у којима се конзервирају разне животиње. Уместо њих сто је већи или мањи комади органског стакла.

Наиме, музејски стручњаци

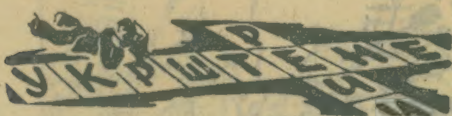

изумели су нов метод заливања риба, змија, инсеката и других животиња течним плексигласом. Тако се животиње очувају боље и дуже него у шпиритусу, а уз то им је изглед много природнији.

На слици је морски коњиц заливен органским стаклом.

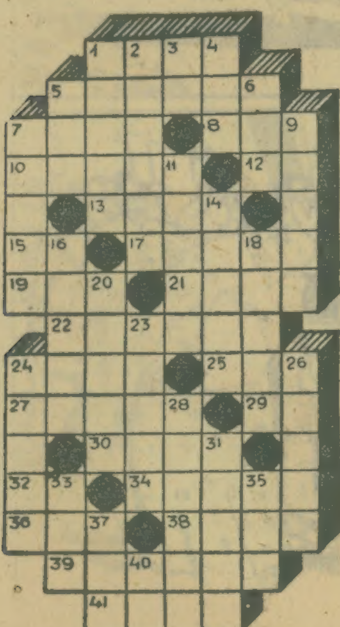
Аутоматски грејач кревета

Грејач се поставља на душек а уређаји којима је снабдевен аутоматски регулишу његово загревање према температури у соби. Кад се соба загреје грејач се искључује а кад се хлади сам се опет укључи.

Водоравно: 1) полуострво између Црног и Азовског Мора; 5) омиљена игра лоптом у Енглеској; 7) емулзија разних масти и воде; 8) кућа 10) наш књижевник („Долап“); 12) грчко слово; 13) белгиски фудбалски репрезентативац; 15) лична заменица; 17) име наше глумице Колесар; 19) страно женско име; 21) врста драгог камена; 22) врста експлозива; 24) летовалиште у Словенији; 25) острво на Јадрану; 27) град у Мароку; 29) два сугласника; 30) врста мајмуна; 32) два сугласника; 34) биљка сувих предела Америке; 36) кретање воде; 38) наш композитор; 39) угашен вулкан у Јерменији; 41) дефект.

Усправно: 1) рудник у Босни; 2) град у Италији; 3) река у Сибиру; 4) производ пчела; 5) превлака на Малаки; 6) стаја за овце; 7) птица из породице врана; 9) острво на Јадрану; 11) мужјак домаће животиње; 14) мађарски оперетски композитор; 16) планина у близини Београда; 17) резултат испитивања; 20) праживотиња; 23) просторија; 24) врста дрвета; 26) место у реци где вода брзо тече; 28) велики индиски песник; 31) наша река; 33) змиски цар; 35) јединица за мерење ефекта у физици; 37) острво на Јадрану; 40) ономатопеја лавежа.

РЕШЕЊЕ ИЗ ПРОШЛОГ БРОЈА

Водоравно: 1) кота; 5) кобалт; 7) херој; 8) ри; 10) анал; 11) куп; 12) Лил; 13) Куба; 14) ај; 15) капак; 16) Анадир; 18) Ерин; 19) трофеј; 21) фрула; 22) ум; 24) рода; 25) ало; 26) ета; 27) О'Нил; 28) ди; 29) Азија; 30) литота; 32) рана.

Усправно: 1) корал; 2) обол; 3) тај; 4) ал; 5) Кенија; 6) Трубар; 7) хала; 9) ипак; 11) купине; 13) кадифа; 15) Карола; 17) Неруда; 19) тротил; 20) Јулија; 21) Фред; 23) мола; 25) Анита; 27) озон; 29) ата; 31) ир.

ДЕДИНЕ ВЕШТИНЕ

Испитујемо наша чула

Ево неколико занимљивих игара које ће вас не само забавити, него ће вам послужити и да проверите оштрину ваших чула.

Вид. Вођа игре држи у руци четвртаст картон чија свака страна износи 50 сантиметара и на коме је нацртан неки једноставан предмет или животиња. Слика је одозго покривена једном марамом. Остали учесници игре поређају се у врсту на сто метара испред вође. Овај у кратким размацима подиже мараму и три секунде држи слику откривену, тако да играчи могу да је виде. Правила игре допуштају да се играчи лагано, корак по корак, приближавају слици. Чим неко од играча препозна слику на картону, седа на траву и на комаду папира црта тај исти предмет или животињу. Победник је онај који је препознао слику с највеће удаљености.

Слух. Вођа игре стоји 200 метара удаљен од осталих играча и помоћу пиштаљке даје у правилним размацима и истом јачином један исти звучни сигнал, као например: дуг, кратак, кратак, дуг, дуг. Играчи му се, као и у првој игри, полако приближавају. Чим играч открије од каквих се знакова сигнал састоји, седа на траву и забележи га на комаду папира. Победник је опет онај који је сигнал распознао с највеће удаљености. Слаби резултати у ове две игре могу понекад да буду знак да неки од играча треба да потражи савет од лекара-специјалисте за очи, односно за уши.

Додир. У једној великој непрозирној врећи налази се 20 предмета различите врсте, облика и величине. Сваки играч има право да три минута претура по врећи, али не сме у њу да завири. После тога извлачи руку из вреће и на комаду папира записује које је предмете опипао. За сваки погођени предмет добија по један поен. Треба освојити најмање дванаест поена.

Мирис. Три играча седе на клупи један поред другога леђима окренути осталим учесницима игре, тако да ови не могу да виде шта они држе у рукама. Сваки од њих тројице има у руци неки предмет који јако и карактеристично мирише: тоалетни сапун, комад сира с јаком аромом или парче сувог меса или кобасице. Остали играчи приближавају им се полако с леђа и труде се да одгонетну шта који од ове тројице држи у рукама. Играч који то погоди с највеће даљине има „најбољи нос“.

...у Мађарској ће ускоро бити подигнут споменик у природној величини крави „Нуши“ која је прошле године дала 18.193,6 литра млека.

...најстарији сачувани рукописи са илустрацијама су фрагменти из једне Библије и Вергилија из шестог века.

...у Енглеској је пре извесног времена основано нарочито филантропско удружење чији се чланови обавезују да ће на путовањима разговарати са својим сапутницима.

...првих шест недеља живота новорођенчад плачу без суза.

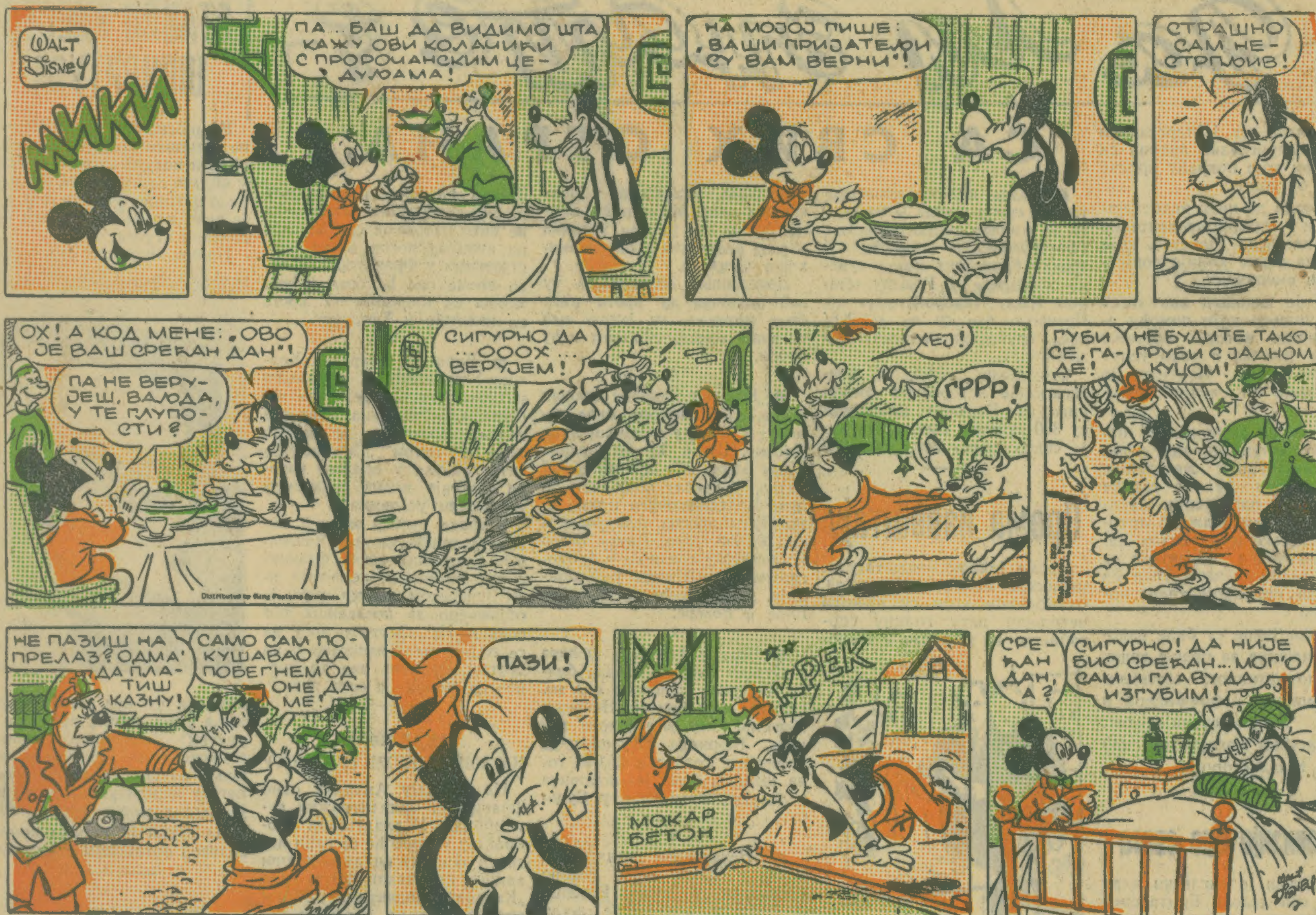
...током 1959 године у Сједињеним Америчким Државама издато је за одећу и накит за псе 150 милиона долара.

...у америчкој савезној држави Вирџинији још и данас је на снази стари закон по коме каде за купање смеју да се држе само изван кућа, а у Флориди закон по коме је четкање одела забрањено у возу.

...калорична вредност сто грама банана износи 90 калорија.

...медицински инструмент стетоскоп „родио“ се 1816 године када је Ленек, ученик лекара Корвизара, савио у трубу своју свеску да би ослушнуо срчане шумове једне болеснице.

...штрас, вештачки украсни камен назван је тако по имену јувелира Штраса који га је изумео крајем 18 или почетком 19 века.

НИЈЕ ПРЕТЕРАНО

Попај прича:

— А кад смо се попели на ту кулу светиљу, видели смо даље од Америке...

— Ти претерујеш, Попаје! — прекоре га Хорације.

— Зашто да претерујем! Па са те куле светиље видели смо и Месец, а он је, признаћете, даље од Америке.

ОД СТАРОСТИ

Хорације био код лекара да види зашто га десно колено стално боли.

— Тај бол у вашем колену долази од старости — рекао му је лекар.

— Гле, како то може да буде?! Моје лево колено није ништа млађе од десног, па ме оно ипак не боли — зачудио се искрено Хорације.

ПИТАЊА И ОДГОВОРИ

Ко је био Ликон?

Шта је хигрофилија?

Како је постао за дуван назив табак?

Шта је тазолета?

ОДГОВОР:

ЛИКОН је име ретора из Атине, једног од тројице Сократових тужилаца. Затим су постојали још и Ликон из Скарфе који је био глумац-комичар, а учествовао је и на свадби Александра Македонског и Ликон из Троаде, који је живео у III веку пре наше ере а био је перипатетичар. Перипатетичари су били старогрчки филозофи изишли из Аристотелове школе, који је своје учење излагао ученицима, шетајући се ходницима лицеја у Атини.

ХИГРОФИЛИЈА у ботаници означава опрашивање помоћу таласања воде код неких водених биљки.

ТАБАК је назив за биљку за пушење и ушмркивање, дуван. Биљка је тако названа по покрајини Табако у Сан Домингу, где је 1496 прво нађена. По некима, реч табако значи у језику племена острва Хаити посуду из које су урођеници пушили.

ТАЗОЛЕТА на италијанском језику означава даштицу на којој сликар држи боје при раду. Иначе је уобичајенији назив палета.

БАЈКА О ЦАРУ САЛТАНУ

Одговорни уредник Стојиљко Стојиљковић, Београд, Македонска 31 — Издаје и штампа „Политика" штампарско издавачко предузеће Београд, Македонска 31 — Текући рачун број 101 707/1 82. Поштански фах 124. — Претплата за нашу земљу: годишња 900 полугодишња 450; за иностранство: годишња 1.200 полугодишња 600 динара — Рукописи се не враћају